

Българи

БРОЙ 2 | 2025

ЦЕНА – 30 кč

Лилия Маравиля: Изкуството не търпи компромиси

Георги Господинов на „Света на книгата“ в Прага

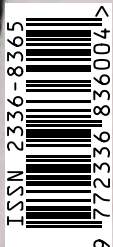
„Перфектни непознати“

Иван Мутафов във „Влюбената гора“

Режисьорката Светлана Лазарова

Конкурс за млади преводачи

В памет на Божана Апостолова

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Настоящият брой е посветен преди всичко на известни и не толкова известни личности от нашето съвремие и минало, на паметта българска и нашето родословие.

На Международното изложение „Светът на книгата 2025“ световноизвестният български писател Георги Господинов сподели, че историите, които разказваме, произвеждат топла памет. Той обърна внимание върху факта, че разговорът между хората и държавите в днешно време е счупен и може да бъде залепен чрез разговорите, които водим, и чрез историите, които разказваме.

На неговата дългогодишна издателка Божана Апостолова, която вече е в поетичното небе, са посветени спомените на Васил Самоковлиев и Димана Иванова.

Наталия Бояджиева ни представя художника с възрожденско мислене Иван Мутафов. Той одухотворява дърветата и е болен от измислената от него болест „хималария“. Журналистката разговаря също така с очарователната артистка Лилия Маравиля и с режисьора Стайко Мурджев.

За „диагнозата вероизповедание в България“ и за

духовния свят на българите разсъждава Красимир Проданов.

По традиция и тази година Ви представяме наградените студенти от конкурса за превод и есе, организиран от Карловия университет.

Споделяме с Вас и впечатления от моноспектакъла „Грамофонът“ и поетичното представление „Поетите“, които българите в Прага имаха възможност да видят през пролетта.

Продължаваме да разказваме „Неразказаните истории на българите“ в Чехия – срещаме Ви с известната българска режисьорка Светлана Лазарова и отразяваме как учениците от БНУ „Възраждане“ възкресяват миналото на своя род.

От пожълтелите и позабравени възрожденски страници пред нас с цялата си мощ се извисява легендарният Ильо войвода. Безстрашният поборник на българите в борбата им за независимост е 80-годишен, когато се включва като доброволец в Сръбско-българската война. До края на дните му в сърцето му свети България!

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 10

Филма на своя живот прожектира с думи Светлана Лазарова / Родословното дърво е основа на здравото семейство / На 80-ия международен фолклорен фестивал Стражнице с танцов състав „Пирин“ / Успешен финал на учебната година в БНУ „Възраждане“

Култура и традиции 11 - 21

„Поетите“ в Прага / „Светът на книгата 2025“ / Георги Господинов за паметта, която историите произвеждат / Иван Мутафов във „Влюбената гора“ / 33. международен театрален фестивал „Варненско лято“ / „Перфектни непознати“ – за първи път в България / Изкуството не търпи компромиси / Виктор Калев представи „Грамофонът“ пред възторжена публика в Прага

Българо-чешки връзки 22 - 24

Конкурс за млади преводачи / Празникът / Празниците в глобализирания свят. Как Дядо Коледа открадна Морана

Накратко 25

Размисли и страсти 26 - 27

Часовете по религия – непоискано добро

Годишнини 28 - 29

220 години от рождението на Ильо войвода

In Memoriam 30 - 33

Моята велика приятелка Божана / За майката на книгите и културната деятелка Божана Апостолова с любов

На корицата: Лилия Маравиля. Снимка: личен архив на артистката
Снимки на стр. 2: архив на сдружение „Възраждане“

Филма на своя живот прожектира с думи Светлана Лазарова

На 18 май 2025 г. в залата на Дома на националните малцинства в Прага се проведе среща със Светлана Лазарова в рамките на проекта „Неразказаните истории на българите“. Известната в Чехия българска режисьорка беше представена от Мария Захариева (б.ред.).

Светлана Лазарова в Дома на националните малцинства, 18 май 2025 г.

Светлана Лазарова е режисьор и общественик

Тя е безкрайно отдадена на кино, но пък от друга страна, използва възможностите му, за да говори повече и за България. Сигурно точно тази комбинация я прави изключително симпатична в очите на много българи, избрали Чехия за своя втора родина. И пак тази комбинация направи разказа на Светлана за родословното ѝ дърво, за изборите ѝ, довели я първо в Чехия, а второ – и до режисурата, истинско изживяване.

От малка е на сцената

Спомените на Светлана Лазарова наистина се точат като филмова лента, от онези старите, дето се късаха и в киносалоните наставаше глъчка... докато екранът не блеснеше отново. Навремето баща ѝ работил като драматург в Пловдивския театър, а майка ѝ е била акушерка. Точно професиите на родителите ѝ я правят обаче това, което е... От малка участва в общи сцени по време на представления, например в „Под игото“. Спомня си и един драматичен случай – разказан сега, десетки годи-

ни по-късно, с усмивка... Трябвало да изрецитира от сцената „Отечество любезно, как хубаво си ти!“ на Вазов, но от припряност и превъзбуденост забравила текста, а в салона била и собствената ѝ учителка.

Като дете литературата е онова, което я привлича, макар че по-късно завършва училището за сценични кадри в Пловдив. И изучавайки кинознание, се запалва по киното. И трите ѝ кандидатствания в тогавашния ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов“ обаче завършват неблагоприятно. Приета е в Софийския университет и вече е решила да се отдаде на психологията, когато баща ѝ намира обява за следване в Чехословакия.

Киното става нейна втора кожа

Така Светлана се озовава в Прага – града, който се оказва съдбоносен за нея, но и тук пътят ѝ е повече от труден. След положените приемни изпити тя изучава чешки в продължение на година. И после започва истинското следване, което завършва успешно през 1991 г., със специалността „Филмов и телевизионен монтаж“.

Студентско трио с участието на Светлана Лазарова, Пламен Сяров и Доротея Стаменова

Спомня си и едно необикновено съвпадение – още като ученичка в Пловдив работи по филм, наречен „Разминаване“, който участва в меж-

Младата режисьорка в градината на Тройския замък в Прага

дународния фестивал „Бърненска 16“ – авторитетен форум за късометражно кино, съществуващ от 1960 г. Вече като студентка в пражката филмова академия – FAMU, Светлана среща тогавашния председател на журито Йозеф Валушиак, който има богат опит и като преподавател, и като майстор на киномонтажа.

От годините на следването ѝ е и един нестандартен проект на Светлана Лазарова. Като студентка, заедно с приятелката си Десислава Стоянова тя създава черен театър, наречен „Аквабели“. Успехът е изненадващ, играят в студентските градове на тогавашна Чехословакия, канят ги и в Германия. Всички участници са с черни костюми, ултравиолетовата светлина ги превръща в нереални... Светлана си спомня, че създават пиеса, посветена на нестинарите. На едно от представленията бъдещият оператор Асен Шопов им носи и материал за дим, та да е обстановка-та още по-ефектна. Когато го запалили зад сцената обаче, осъзнали, че са прекалили с количеството от веществото. Така в театъра станало непрогледно, а зрителите бързо-бързо напуснали салона, но след като димът се разсеял, се върнали в залата и представлението продължило.

Филми, които говорят за България

Вече и като режисьор Светлана се посвещава активно на културно-историческото наследство на България,

Режисьорката със своя снимачен екип в България

като се опитва всячески да го популяризира в Чехия. Един от филмите ѝ например е *Hodina růže* – от 2004 г. Тогавашната режисьорка тръгва по пътя на чешките салезиани, мисионерстващи в района на Казанлък, Стара Загора и Хасково.

Но творчеството ѝ е изключително разнообразно – като пример, през 2007 г. тя създава сериал, посветен на бойните изкуства, който носи името *Vojová umění aneb Jednota osobnosti*. В цели десет епизода тя разглежда най-различни стилове, философски състояния и големи фигури в областта на бойните изкуства. Сериалът е изключително гледан, когато е излъчен по Чешката национална телевизия, за която режисьор-

ката работи и до днес.

Много докосващи са и трите серии на *Rodopská magie* („Родопска магия“) – филм, с който Светлана Лазарова иска да отведе чешките зрители във вълшебната планина, но лентата трогва и нас, българите. Излиза на екран през 2010 г. и днес е сред найгледаните филми на режисьорката изобщо. Представя го и в Българската национална телевизия. Във филма се включва актьорът Пламен Сираков – целта на Светлана е чехите да научат повече за духовността, както я възприемаме ние... Затова и филмът предлага връщане назад в историята, но и щипка мистика, без която Родопите не могат.

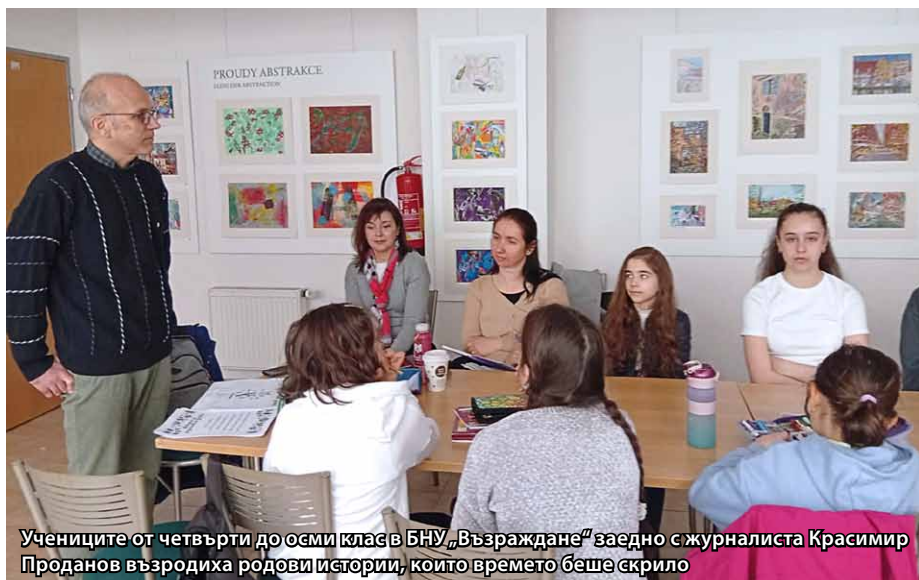
Любопитен и навременен е и найновият ѝ засега филм, наречен *Já, Lactobacillus*. В него тя разглежда феномена на добре познатата бактерия и силен пробиотик. Режисьорката обаче добавя ново откритие, което превръща бактерията в световен феномен. И тук Светлана намира как да прокара и втора, философска линия във филма, посветена на чистотата на мислите ни, на самото ни съществуване. Нещо, което се е превърнало в неин запазен стил и което ни кара да очакваме с любопитство и нетърпение новите ѝ проекти. А е хубаво, когато режисьорът сам разкаже за онова, което е в главата му – такива мигове преживяхме заедно със Светлана Лазарова в Дома на малцинствата в Прага.

Кадър от трилогията документални филми „Родопска магия“ на Светлана Лазарова

Красимир Проданов

Родословното дърво е основа на здравето семейство

Учениците от четвърти до осми клас в БНУ „Възраждане“ заедно с журналиста Красимир Проданов възродиха родови истории, които времето беше скрilo

Човешката история се гради от нишката на поколенията, които се преплитат с времето едно в друго. Най-големите драми, които изживяваме – природни катастрофи или войни, я разкъсват и тогава поколенията сякаш са разделени от пропаст. Всичко тръгва стремглаво надолу и единствено времето и новите генерации могат да спрат процеса на разруха, на унищожение.

Затова е нужно да знаем кои са били преди нас

Потребни са ни знания за живота на онези, от които произхождаме. Нали една популярна мъдрост ни напомня, че единствено сме взели назаем живота... та да го предадем след време на своите деца. Но когато липсват сведения за дедите ни, нашият дар е несъвършен, непълен. Затова е важно не просто да ги почитаме, а да имаме поне елементарна представа кои са били те, да търсим активно информация за тях. Само тогава може да сме сигурни, че тези след нас сами ще направят стъпка напред и нагоре – във философско и хуманно отношение, като естетически принципи и родолюбие.

Времената ни са турболентни и често късаме нишката на миналото

Може би защото не сме убедени в

какво настояще живеем – повече от всякога в наши дни сме свидетели на манипулации, изкривяване на истината, конспирации... Огромната част от тях служат за задоволяване на егото, за сдобиване с материална власт. Това разколебава зрелия, възрастен индивид и често той е несигурен в преценката си спрямо живота... За жалост, своите усещания предава и на онези, които сега израстват и създават своя ценностна и философска система.

Доказано е, че именно връзката между поколенията спомага децата да са по-здро стъпили на земята и по-бързо да поемат по пътя си. Днес обаче – от една страна, поради глобализацията, от друга, заради технологизирането и дигитализирането на всичко, светът живее на много повисоки обороти, като на преден план са изнесени усещанията за комфорт, за сетивни преживявания. Но колкото и да сме задоволени материално, пак се сблъскваме със своите екзистенциални кризи; задаваме си въпроси, които пораждат усещане за безпомощност.

Ненапразно напоследък говорим за криза на идентичността при децата

Черпим безкрайно от масовата култура, от постиженията на цивилизацията ни, но те остават без

ядрото, което определя същността им. Тенденцията е изразена в много проучвания, ето тук цифри само от едно... Почти половината от деветокласниците на територията на Чешката република отбелязват липса на удовлетвореност от живота, както и незнание как да се справят с трудни житейски ситуации. Пак почти половината от децата, попаднали в това изследване, разкриват признаци на средна до тежка депресия. Една трета от тях признават за състояния на тревожност – всичко това са данни от проучване на Националния институт за психическо здраве в Чехия.

Разбира се, анализът на една такава ситуация е сложно и отговорно дело, но сред факторите, които дестабилизират психическото състояние на деца, ученици и млади хора – както в Чехия, така и в България, са именно процесите, на които ставаме свидетели. Процеси, които носят отчуждение в обществото, духовната материя е заменяна вече дълготрайно от материален статут – той е най-силният стимул за развитие, но пък е безпомощен пред кризите в нас и между нас – в по-малките клетки на обществото; там, където е родът, семейството.

Създаване на родословно дърво

А това са само част от причините да потърсим с децата от Българското неделно училище „Възраждане“ път към миналото. Създаването на родословно дърво беше част от проекта на сдружение „Възраждане“ по програмата на МОН „Неразказаните истории на българите“.

Характерни за епохата ни са големите очаквания от бъдещето, с които живеем – свързваме го например с все по-усъвършенствана дигитализация, както и с развитието на изкуствен интелект. Да се говори за миналото – особено с деца, е задача трудна, непопулярна и изискваща силна мотивация. Точно в такъв климат трябваше да представим идеята за родословно дърво...

Радващо е обаче, че преодоляхме

бързо песимистичната прогноза и успяхме в рамките на няколко часа не просто да хвърлим мост към миналото и родовата принадлежност, но и да се научим заедно с учениците как се работи с информация, как се търсят сведения и как те могат да бъдат обобщени визуално.

Това позволи децата, които проявиха желание, да създадат свое собствено родословно дърво. Първоначалният показател, от който тръгнахме, съдържаеше в себе си сведения за общо три поколения назад във времето – решихме да ограничим търсенията до кръга от родители, прародители и прапрародители. Като се има предвид възрастта и липсата на опит от страна на самите деца – а и на родителите, както се оказа в процеса на работа, беше нереалистично да очакваме нашето родословно дърво да се „разклони“ с още роднински линии. Но и така резултатът вдъхнови и обнадява.

Информация от първо лице

Когато говорим за по-малки ученици, най-ценният източник на информация за тяхното родословно дърво остават живите роднини – те са наистина съкровище, което си струва да бъде използвано. Самите подготвителни срещи посветихме на това да си изясним как се търси информация за нашите предци, как се провежда такъв разговор със съвременници на предишни поколения, които разполагат с търсената от нас информация. Това, което събуди естествен интерес у децата, беше, че ще научат как точно са живели техните прародители, какъв е бил пътят им, та да се озоват наследниците им на мястото, на което са сега – в Чешката република.

Много любопитни погледи, а и усмивки, предизвика и построяването на роднинска линия – според родните ни обичаи, при това съобразена с наименованията в няколко български региона. Много деца чуха за пръв път в живота си думи като калеко, тетинчо или пък учинайка.

Попълване на родословното дърво

Изключително любопитен момент за учениците се оказа и попълването на самото дърво – построяването на линията от корените към клоните

– там, където се нарежда разклонената схема от имена на родственици. Всички тези елементи имаха за цел да събудят естествения интерес у децата, така че по-късно да провокират и разговор у дома, за да научат информацията, която им беше нужна, та да попълнят чисто физически впоследствие и своето родословно дърво.

И това наистина се случи – беше въпрос на време да започнат да се появяват имена в празните полета. Така пред погледите ни се проявиха родови истории, които времето беше скрilo и които без този така ценен проект щяха да останат може би завинаги бели петна. Ето само няколко примера.

Корените на родословното дърво на Габриела Лазарова се разделят между България и Украйна

Те изразяват по чудесен начин целта, с която изобщо започна проектът ни, посветен на родословието... Сега завършилата 7. клас Габриела Лазарова разкри как корените на нейното родословно дърво се разделят между България и Украйна. Особено ценно е, че Габриела стига до своите прапрародители по бащина линия – 90-годишната прабаба Стефанка и 95-годишният праядо Павел. Тя обаче продължава да рови в родовите връзки, защото ѝ прави впечатление, че неин непряк чичо носи името на праядо ѝ. Оттам Габриела поема в посока на братята и сестрите на своите праядо и прабаба, т.е. чичовците и лелите на собствените си баба Ирина и дядо Димитър. Габриела прави едно хубаво заключение – българската традиция повелява новороденото да носи името на своите родители, баба или дядо. Традиция, която може би ще оживее отново – някой ден, когато самата Габриела и сестра ѝ Мария имат свои собствени деца...

Родословието на Селена Севдалинова е пълно с превратности

Чудесно родословно проучване поднесе и Селена Севдалинова от 4. клас. При нея пък се смесват българска и румънска родова линия. Прапраядо ѝ и прапрабаба ѝ се запознават в Шумен, но за свой дом не избират нито Румъния, нито Бълга-

рия – те заминават за Гърция, където се надяват на по-добри условия за живот. Праядо ѝ Васил е на 2 години, когато през 1943 г. фамилията се завръща в България.

Изключително интересни и ценни са и сведенията за професиите и хобитата от онова време – родовото изследване на Селена го доказва! Праядо ѝ работи от 13-годишен като заварчик, по-късно, вече на държавна работа, прокарва инсталации за топлофициране на жилищни сгради заедно със своята бригада. И тук идва едно от най-ценните открития на целия проект – Селена достига до информацията, че всъщност тези нейни предци, включително праядото, са от същия род, за който Васил Друмев пише своята „Нещастна фамилия“.

Отклонението тук е задължително – книгата, която се смята от наше-то литературознание за първата българска повест, излиза още през 1860 г. Сюжетът замесва неколцина братя заедно с децата им в годините на османско робство. В центъра на драматичната история е Вълко, чиито синове са отвлечени, а дъщеря му – убита. Решавайки да потърси смъртта, той попада на изгубения си брат. Драматични и пълни с обрати са събитията до края.

Селена споделя, че родителите на прабаба ѝ Гюрга са от Македония. Гюрга е родена в Симитли и се мести в Шумен, където се запознава с Васил. Така се ражда семейството...

Онова, което ще изненада сигурно и сегашните деца, е романтиката на ония времена. Васил свирел на китара, дори бил член на ансамбъл. Затова и любовта на Гюрга той спечелил със... серенада.

Отпечатък върху поколенията оставят, разбира се, и войните. Петър – прапрапраядото на Селена – участва в Балканската война. Синът му Неделчо е на фронта във Втората световна война.

Неправдите на миналия век издълбават дълбоки следи в семейната история – животните на фамилията са конфискувани на печалния 9 септември 1944 г. Дядото на Селена – Петър, е изключен от училище, без право да продължи другаде. 15-годишното дете си намира работа като електро-техник.

И тук следва повече от романти-

Гора от родословни дървета беше създадена благодарение на проекта на МОН „Неразказаните истории на българите“

чен момент – бъдещата баба Радка работи като телефонистка в пощата и свързвайки клиенти, се запознава с Петър по телефона. Уговарят си среща и той я убеждава да се вземат веднага...

Родословна китка от Емануела Николова

Емануела, която е на 10 г., също събира изключително ценна информация за поколенията назад във времето. Любопитна е палитрата от професии в рода на Емануела – майка ѝ Елвира е инженер, баща ѝ е директор на айти компания. Баба Дани е главен готвач, дядо Румен – музикант... Следват доктори, учители, военни, спортисти. И самата Емануела също го оценява, тя казва, че родословното ѝ дърво е пъстро и разнообразно, пръснало се из различни български населени места. Най-хубаво в изследването, което прави Емануела, е заключението. А то е, че точно българските традиции държат фамилията заедно, в основата ѝ е изконната идея за здраво семейство.

Тези думи преспокойно илюстрират целта на целия проект. В същото време обаче са твърде бледи, та да опишат огромната полза от работата с децата. Защото по един естествен начин те получават възможност да говорят с родители и прародители за миналото, да влязат в съдържателен и запомнящ се от двете страни диалог... Ползата действително е двустранна, често баби и дядовци се чувстват по-добре приети от своите потомци, когато видят интереса

им към миналото. Това заздравява семейството, допълнителен дар се явяват и хубавите отношения, както и стабилното психическо състояние – нещо, което също идва като наглед неочакван ефект...

Семейната история на ВEDA Тодорова

Търсейки корените, преоткриваме пътя, който са извървели предците ни. И така може да интерпретираме семейната история на ВEDA Тодорова от 5. клас. Съставяйки родословното си дърво като част от нашия проект, ВEDA разбира пъстрия произход на семейството си. Четири поколения назад във времето открива словашки корени по майчина линия – историята на пра-пра-прапрадядо ѝ е драматична като от исторически роман. Навремето той бяга от родния край заради чумата заедно с всичките си овце – 800 на брой. Търси пасище за тях, но нито в Румъния, нито в Сърбия намира подходящи условия. Така стига до Северозападна България, където купува 200 дка земя. Заедно с още два рода слага началото на ново населено място – днес Ботево, а едно време Черкез махала.

От бащина страна семейството на ВEDA търси корени в рода на Антим I – първият български екзарх във времето след Освобождението. Интересен е и фактът, че поне от две поколения насам родът на ВEDA се посвещава на учителството, на преподаването. Майка ѝ е начален педагог, баща ѝ е бил преподавател във филмов институт. Бабите и дядовците

също са свързани с образованието – по бащина линия са се посветили на историята и рисуването, а по майчина – на физиката.

Практичната полза от съставяне на родословно дърво

Тя се изразява и във възможността то да попадне след години (понякога и десетки) вече в следващото – или следващите, поколения. А това означава, че проектът е жив и много след физическото му приключване, след тези няколко срещи в Дома на националните малцинства в Прага, където се водят учебните занятия на БНУ „Възраждане“. Така, както навремето родители и прародители са напуснали родината, та да търсят късмет и препитание в чужбина, деца и внуци поемат символично по обратния път, макар и чрез спомена за родовите връзки. Но понякога именно споменът е този, който ни кара да възкресим миналото и да потърсим нова възможност, смело решение в трудна житейска ситуация. Родословното дърво се явява в случая живата връзка и реално вдъхновение тези деца отново да потърсят път към България – поколение или повече по-късно...

Непосредствената полза обаче е образователна, от една страна, възпитателна, от друга, но и социална – междуродовите връзки са сред най-проблематичните днес. Дори и според нашите традиции, навремето прародителите са живеели със своите деца и внуци и са търсели заедно баланс в отношенията си, помагали са си в добро и лошо. Нещо, което се случва все по-трудно в наши дни... Но точно чрез тази форма – търсенето на информация за миналото, се раждат нови възможности, нови отношения между поколенията. Резултатът са срещи и разговори, чрез които поколенията се подкрепят взаимно.

Съществува ли обща територия, на която покълва ден след ден семейният живот, цифри като тези в началото стават малко вероятни, дори невъзможни. Всичко обаче започва от споделянето и разговора, от миговете, прекарани заедно... Без тях няма как да го има семейството. Родословното дърво ще линее.

Красимир Проданов

На 80-ия международен фолклорен фестивал Стражнице с танцов състав „Пирин“

„Пирин“ участва на 80-ото издание на международния фолклорен фестивал в Стражнице

Танцьорите изпълниха „Криво сливенско хоро“ и „Тракийска ръченица“

Фолклорът е неразделна част от моя живот вече десет години. Като музикантка прекарвам голяма част от времето си зад цимбала в словашкия цимбалов оркестър. Тази година обаче ситуацията се промени. Озовах се на най-големия международен фолклорен фестивал в град Стражнице, Моравия – и то като танцьорка в българска народна носия.

Този фестивал бе не само една от първите ми танцови изяви изобщо, но и първата ми лична среща със Стражнице като феномен. Фолклорният фестивал в Стражнице е най-старият в Централна Европа и с течение на годините се е превърнал в моравски храм на фолклора.

Тази година той се проведе от 26 до 29 юни. Всичко започна във влака на фолклора, който потегли от Бърно. Пътуването продължи три часа и

половина, вагоните бяха пълни с музика, танци, вино и разговори с хора, които преди това не познавах.

Пристигайки в Стражнице, се потопихме във фестивалната атмосфера: няколко амфитеатъра, интересна програма с местни и чуждестранни участници, цимбали по поляните, любими песни, нощен хлад, стари приятели и нови запознанства. Атмосфера, която не можеш да измислиш – трябва да я изживееш.

На фестивала участвах с танцовия състав „Пирин“ от Бърно в програмата *Домовина*, която представя фолклора на малцинствата в Чехия. Изпълнихме хореографиите „Криво сливенско хоро“ и „Тракийска ръченица“. През цялото време се стараех да не забравя кой е десният ми крак, да не си изкълча глезена и да не ми падне кърпата от главата. Накрая

всичко се получи много добре и публиката в препълнения амфитеатър ни възнагради с бурни аплодисменти.

Много силен момент в програмата на фестивала беше концертът на групата MusEquality в синагогата в Стражнице. Сливането на класическа музика с фолклорни мотиви – от барок до Барток, от Вивалди до ромски песни – беше наистина изключително преживяване. Цимбалът звучеше там, където не го очакваш, а музиката говореше без думи.

Стражнице обаче не е само това, което се случва на сцената. Много вълшебни моменти преживяхме в паузите, в гримьорните, край сергиите с лакомства или по време на нощните събирания по поляните. Фестивалът за три дни концентрира много повече преживявания и емоции, отколкото една обикновена фолклорна програма, която продължава няколко седмици.

Когато си спомням за танцовия уикенд в Стражнице, изпитвам благодарност. Не само защото благодарение на българския фолклор успях да достигна до този легендарен фестивал, но и защото той ми помогна да опозная по-добре хората от ансамбъл „Пирин“ от град Бърно.

И сега вече с нетърпение очаквам Националния събор за българско народно творчество в Копривщица. Може би и там – в ритъма на хората – отново за миг ще забравя, че всъщност не съм танцьорка. И не съм българка.

В програмата „Домовина“, която представя фолклора на малцинствата в Чехия, танцов състав „Пирин“ от Бърно разкри красотата на българския фолклор

Тамара Барусова

Снимки: архив на сдружение „Пирин“

Успешен финал на учебната година в БНУ „Възраждане“

Празник на буквите в БНУ „Възраждане“

Десислава Вилимовска поздравява Веда Тодорова от 5. клас за успешното завършване на учебната година

Краят на всяка учебна година е изпълнен с много радост, но е и малко тъжен. Учителите и учениците от нашето училище са щастливи, че са успели след дълги месеци на усилена работа да завършат един нелек учебен процес, който протича всяка неделя. Четирите часа по български език и литература не са никак малко, а учениците от среден курс имат и часове по история и география на България. Е, малко тъжно е, че класните стаи се изпразват за три месеца, неизбежна е и раздялата с някои от учениците.

Тази учебна година определено беше по-различна от останалите – най-вече заради многобройните извънкласни мероприятия, които изискват и допълнителна организация. Освен ежегодните коледни, мартенски и великденски работилници и празнуването на традиционните празници, организирахме срещи с издатели, журналисти, преводачи, режисьори. Някои от тези събития бяха свързани с националната програма на Министерството на образованието „Неразказаните истории на българите“, по която училището работи вече втора година. В нея, освен учителите и лекторите, активно се включиха учениците и техните родители.

През юни изпратихме една наистина успешна учебна година. Учениците от първи до четвърти клас получиха своите удостоверения за завършен клас на 8 юни, а останалите ученици – на 15 юни.

Първокласниците ни зарадваха с Празник на буквите. Децата рецитираха с много желание стихчета за буквите, изпяха „Песен за азбуката“ и получиха първите си български удостоверения за завършен с отличие първи клас. Второкласниците също бяха научили хубави стихотворения, с които зарадваха всички присъстващи.

Учителката Валентина Киса се обърна към родителите с думите: „Уважаеми родители, благодаря Ви за слънчевите усмивки, за прекрасните цветя и за най-добрите деца! Благодаря за Вашето доверие и съдействие. Пожелавам Ви много здраве, щастие и благополучие. Нека децата Ви растат здрави, щастливи

и успешни! Хубава и приятна ваканция!“

С усмивки, весел глъч, поздравления и бурни ръкопляскания завърши учебната 2024/2025 г. в БНУ „Възраждане“.

Специални благодарности за успешния ѝ финал дължим най-вече на нашите учителки Полина Бездекова, Валентина Киса, Капка Търновалийска, д-р Десислава Вилимовска, Добринка Чакърлова, д-р Красимира Мархолева, Марияна Димитрова, които полагаха много усилия, старание и търпение, за да поведат децата по стръмния път на знанието и да разпалят у тях искрицата на любовта към България.

Мария Захариева

Учителките Полина Бездекова, Добринка Чакърлова, Капка Търновалийска и Валентина Киса

„Поетите“ в Прага

„Поетите“ зарадваха многобройната публика в Прага със стихове на класически и съвременни български автори

На 14 май 2025 г. българската общност в Прага имаше възможността да се наслади на изпълнението на българските артисти Владо Пенев, Малин Кръстев, Теодора Духовникова, Бойко Кръстанов, Весела Бабинова, Захари Бахаров, Иван Бърнев, Луиза Григорова-Макариев и Юлиан Вергов, които вече няколко години успешно представят на сцените в страната и чужбина проекта „Поетите“.

Представлението беше посветено на 24 май – Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност, и беше организирано със съдействието на Българския културен институт в Прага.

Залата на пражкия театър „Divadlo ABC“ беше препълнена, а публиката очакваше с трепет появата на обичаните актьори и актриси. И те се появиха – в елегантни костюми и стилни вечерни рокли, и тихо заеха местата си.

Вечерта откри Владо Пенев с прочувственото си изпълнение на Вазовата ода „Опълченците на Шипка“. Публиката слушаше със затаен дъх и сякаш дума по дума, миг след миг преживяваше отново събитията на връх Шипка.

„Поетите“ ни зарадваха със стихове на класически и съвременни български автори в съпровод на пиано от маестро Антони Дончев. Прозвучаха стихове на Петко Р. Славейков („Изповед“), Христо Ботев („Хаджи Димитър“), Никола Вапцаров („Вяра“), Никола Фурнаджиев („Любов“), Стефан Цанев („Носете си

новите дрехи, момчета“), Георги Господинов („HEY JUDE, 7'09“), „Любовният заек“, Христо Фотев („Наистина ли си отива лятото“), Станка Пенчева („Ти“, „Голямата игра“, „Закъсняло писмо“), Любомир Левчев („Утринна слава“), Валери Петров („За хвърчащите хора“), Дамян Дамянов („Чудо“), Крум Филипов („Ако решиш да наминеш, Господи“), Камелия Кондова („Любовно дълголетие“) и много други.

Всяко стихотворение беше не просто изречитано, а буквално изживяно на сцената от актьорите и от публиката в залата. Цяла палитра от емоции – тъга, умиление, радост, се редуваха у зрителите така, както се редуваха актьорите на сцената. Не липсваха както смях, за който се погрижи главно актьорът Захари Бахаров с остроумните си разсъждения за мъжете в театъра, така и сълзи от обич и носталгия.

Актьорът Иван Бърнев сподели радостта и вълнението си от това да бъде отново в Прага – град, който има

специално значение за него, защото е свързан със снимките на филма на Иржи Менцел „Обслужвал съм английския крал“ (2006), в който Иван Бърнев изигра главната роля.

Един от най-силните моменти на вечерта беше, когато поезията зазвуча и като мелодия – Владо Пенев изпя „Синева“ – любимата на няколко поколения българи песен по стихове на поета Павел Матев. Публиката беше във възторг и запя заедно с актьора.

„Поетите“ е проект, който прави една поетична разходка из историята на българската поезия – от Възраждането до днес. За поезията няма време, няма граници, нито възраст. Затова и от сцената звучат стихове, писани от класически български автори, но и от съвременни поети, някои от които (напр. актрисата Гергана Змийчарова) дори още не са издали дебютните си стихосбирки. На една сцена се срещат стихове, които са писани с времева разлика от повече от един век. Но всички те пробуждат у слушателя емоции. Така беше и в Divadlo ABC. Някои от зрителите се върнаха в ученическите си години и си припомниха произведения, които някога са рецитирали наизуст, други се изпълниха с национална гордост, у трети се пробуди носталгия по родния дом. Плакахме и се смяхме, почувствахме се горди българи, но и раними човешки същества. Прекрасните български стихове, представени великолепно от деветимата актьори и актриси, със сигурност не оставиха нито един зрител безучастен. Вечерта се превърна в празник на българския език и българската поезия и завърши с бурни аплодисменти.

д-р Десислава Вилимовска

Как възниква проектът „Поетите“

Началото е поставено през 2017 г., когато в платформата Interview.to се появява видеоклип, в който Владо Пенев рецитира стихотворение на Димчо Дебелянов. Стихотворението е „Да се завърнеш в бащината къща“, а клипът е заснет на знаково място – летище София, мястото, от което започват много завръщания. Постепенно в платформата са качени и други видеоклипове със стихотворения, представени от обичани български артисти, а гледанията в социалните мрежи само през първите две години са милиони. Така възниква идеята за представяне на проекта на сцена пред публика под наименованието „Поетите LIVE“. Българските стихове, рецитирани с много обич и емоция под названието „Поетите“, вече са звучали в много градове в България и в чужбина.

Иван Мутафов във „Влюбената гора“

Иван Мутафов е художник, преподавател, планинар и алпинист. Роден е между три манастира и затова неслучайно го привлича стенната живопис и дървопластиката. Нарича дървото феномен и умее да му вдъхне нов живот. От малък е закърмен с любовта към планината. Влекат го и източните култури, а в Хималаите се заразява завинаги с измислената от него болест „хималария“ – силно привличане към тези планини. Нарича себе си най-добрият алпинист сред художниците и най-добрият художник сред алпинистите.

Наталия Бояджиева разговаря с художника на откриването на самостоятелната му изложба в Археологическия музей във Варна през април. В нея той представи повече от шейсет настелни платна в два цикъла – „Влюбената гора“ и „Жената и социалната клетка“ (б. ред.).

Иван Мутафов в Хималаите

Вие сте художник с многостранни интереси – към монументалния църковен стенопис, към традиционната иконопис и към възможностите за съвременни иновации в иконографията. Бихте ли пояснили какви са тези възможности и какво Ви носят те като преживяване?

Специалността, която завърших във Великотърновския университет, във Факултета по изобразителни изкуства, е стенна живопис. Регионът, където съм роден – Стара планина, ми предоставя освен гори и една друга възможност – да се занимавам и с дървопластика – резба. Иконописиста идва от това, че завърших стенна живопис; оттам се развих и в областта на църковната и фасадната живопис (украси за училища и предприятия).

Имам корен – роден съм между три манастира – Троянския, в Черни Осъм някога е имало метох, а сега има малка църква, и още един манастир – „Св.

Йоан Чудотворец“. Храмовете са били мястото за изява на художниците зографи, които са ги изписвали. В мен е възрожденското мислене, чувство и отношение. Природата, сред която скитам, ме зарежда и оттам идва кавалетната ми живопис.

Вглеждайки се в красотата на природата, започнах един цикъл „Зима, самотни дървета“. Има една мистична символика в него – старостта в човешкия живот. Наричам дървото феномен, защото в него виждам жена. Дървото в митологията олицетворява женското начало, то е символ на трите свята – подземния, земния и небето. Започнах да одухотворявам дърветата – гората наистина е живо нещо, жива е.

Бихте ли разтълкували двата цикъла – „Влюбената гора“ и „Жената и социалната клетка“. Има ли ирония във второто название?

Не, това е вечният въпрос в отношенията между жената и мъжа и тяхното събиране – ето клетката. Великата майка, закрилница и утешителка, ръководи. Стилизиран съм ги и се получава клетка с ядро – детето.

„Влюбената гора“ – в този цикъл събирам мъжа и жената с техния живот – любовта, стремежите, борбите...

„Разпятие“ – човек много често е разпнат между различни състояния в живота. „Деление“, „Стремежи“ са едни от моите теми.

„Ръце“

Какво Ви привлича в източната култура? Посетили сте Хималаите, Тибет, Непал, Индия, Пакистан...

Интересно, че не съм имал желание да пиша книга, за каквато често ме питат. Имам някаква вътрешна нагласа, влечение към източните култури, те са непознати за нас, друг свят.

Когато отидох в Хималаите, заболях от болестта, която сам си измислих – „хималария“ – силно привличане към тези планини. Тяхното излъчване и обаяние е много силно за мен. Сравних нашите планини с онези, азиатските.

Стоя на един хималайски гребен, на 5000 метра надморска височина, дишам тежко и си говоря на глас: „Какво правя аз в тези чудни, приказни, но коварни планини, като си имам такъв хубав Балкан, където съм роден? Вода има, гора, въздух – райски живот!“. Върна се тук, отида в

планината, обаче мисълта ми остана там – ей това е „хималария“...

Имате и комбинирани изложби – фотография и живопис, в Бургас и в Троян. Как се посрещнаха те?

Бургаската ми беше голямо изпитание – как ще представям Хималаите на морския бряг! Направих една комбинация, за да не е само планина, добавих и пастелни рисунки с образи на местните хора.

От кои други изкуства сте изкушен?

От театралното изкуство – там е истината. Кинозвездите не ми допадат, в киното има много фалшиви неща. Харесвам също и класическата музика.

Нямате ли желание да споделите натрупаните знания с младото поколение?

Аз се занимавам само с младежи, водя ги по планините и ги уча на родолюбие, на любов към природата, защото тя ни дава здравето. В училището за планински водачи, което основахме преди 25 години, преподавам професионално планинарство.

Наталия Бояджиева

Иван Мутафов е роден на 2 декември 1948 г. в с. Черни Осъм, Троянско. Завършил е Факултета по изобразителни изкуства във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, специалност „Декоративно-монументални изкуства – стенопис“.

Работи в областта на живописиста. Проявява подчертан интерес към традиционната иконопис и монументалния църковен стенопис и към възможностите за съвременни иновации в иконографията.

Има многобройни участия в общи национални и международни изложби. Направил е десетки самостоятелни изложби – живопис и иконопис: в Троян и в Орешак – 1991 г., в Братислава и в Русе – 1992 г., в София – 1995 и 1996 г., в Търново – 1997, 1998, и 1999 г.

Четири от тях са от цикъла „Годишни времена“, „Спомени за Балкана“ (София – 1995); „Есен“ (Търново – 1998); Вернисаж „Зимна белота“ (Търново – 1999); Пролет: „В китка свряян живот и песен“ (Търново – 1999).

Няколко от изложбите на Иван Мутафов са под надслов „Нашата вяра – икона“ (София – 1996, Търново – 1997, Троян – 2003). През 2002, 2004 и 2012 г. той изписва няколко храма в Троянско, Ловешко и Търновско (2002 г. – храма „Архангел Михаил“ в с. Дълбок дол, 2004 г. – храма „Св. Иван Рилски“ в с. Лешница, 2012 г. – храма „Св. Димитър“ в с. Шемшево). В продължение на две години (2018 – 2019 г.) той изписва и храма „Св. Георги“ в село Черни Осъм.

Изложбата му „Източни етюди – Индия, Непал, Хималаи“, организирана в рамките на Петия международен екофестивал – Велико Търново 2000, е приета от цялата общественост с особен интерес, отразен в печата и телевизията. Почти 15 години след първото си пътешествие до Хималаите през 1986 г., когато посещава Непал, Индия, Пакистан и достига до Тибет, художникът представя етюди, запечатали магията на Изтока по неповторим начин. Под същия надслов прави изложба в

галерия „Лик“ в София през май 2006 г. През 2014 г. участва със самостоятелна изложба „Индия“ в Международния фестивал на изкуствата – Орешак 2014.

Отзиви в печата и специализираните среди предизвиква и изложбата „Влюбената гора (Търново – април 2008) с неповторимата виталност и рядка оригиналност на представените творби. С не по-малък интерес е приета и юбилейната изложба „Иван Мутафов – на 60 години“ (Търново – 2 декември 2008). С успех е приета обновената изложба живопис „Влюбената гора“, открита на 1 април 2015 г. в изложбена зала „Лубор Байер“ – Стара Загора.

През последните години Иван Мутафов продължава с изяви, свързани с пътешествията му в Хималаите и Тибет през 2012, 2014 и 2016 г. – „Източни етюди“, „Високи Хималаи“, „Мустанг – последното тибетско кралство“ и други. С изложбата „Високи Хималаи – Непал“, открита на 9 ноември 2015 г. в Бургас, художникът привлича интереса на местната общественост с представените фотоси и етюди, зафиксирани характерните особености на местното население, бит и култура. Година по-късно той открива поредна комбинирана изложба фотография и живопис „Непал – Тибет – Хималаите“ в експозиционната зала на Информационно-културния център – Троян на 25 юли 2016 г., която за пореден път привлича вниманието на местната общественост.

Голям интерес и широко медийно отразяване предизвиква юбилейната ретроспективна изложба живопис „Иван Мутафов на 70 години – открита в художествена галерия „Борис Денев“, Велико Търново, на 12 декември 2018 г. На нея са представени както емблематични негови картини от различни серии, така и някои от най-новите му творби. На 14 април 2025 г. Иван Мутафов открива самостоятелна изложба в Археологическия музей във Варна – „Влюбената гора“ и „Жената и социалната клетка“.

33. международен театрален фестивал „Варненско лято“

От 1 до 11 юни се проведе тридесет и третият международен театрален фестивал „Варненско лято“. И тази година публиката имаше възможност да се наслади на интересна българска и международна селекция, както и на паралелна програма. Гостуваха Театър „Българска армия“ с „Хамлет“, Младежният театър с „Трамвай „Желание“ и „Малкият принц“, Народният театър „Иван Вазов“ с „Неведение“, Сатиричният театър с „Майка Кураж и нейните деца“, Театър 199 с „Швейцария“ и „Засекретено изследване“, театрите на Крайова, Румъния; Цетине, Черна гора; Солун, Берлин, Мадрид...

„Перфектни непознати“ – за първи път в България

„Перфектни непознати“, постановка на Стайко Мурджев в Театър „София“

Силно впечатление ми направи присъствието на младия ни театрален режисьор Стайко Мурджев, който гостува с две представления – „Перфектни непознати“ на Театър „София“ – театрална адаптация на нашумелия филм на Паоло Дженовезе, представена за първи път у нас, и „Колко е важно да бъдеш сериозен“ от Оскар Уайлд на Театър НАТФИЗ в Паралелната програма.

В „Перфектни непознати“ се разказва за седем близки приятели, които се събират на вечеря и подтикнати от предложената от психоложката Ева игра, решават да споделят на глас всички съобщения и разговори по телефоните си. Бързо се разкриват дълбоко пазени тайни, които разтърсват героите. Стайко Мурджев пренася историята на българска сцена с психологическа дълбочина и финес, запазвайки хумора на оригинала. Участват: Елеонора Иванова, Лилия Маравиля, Пенко Господинов, Мартин Димитров, Мила Банчева, Ми-

хаил Милчев, Неда Спасова и Юлиян Малинов.

„Колко е важно да бъдеш сериозен“ от Оскар Уайлд е брилянтна комедия на нравите с изящен хумор и ирония и остроумен диалог. В тази дипломна постановка, режисирана от Стайко Мурджев, студентите от класа на проф. Пламен Марков се впускат в предизвикателството да пресъздадат забавния свят на Уайлд, изпълнен с парадокси и комични недоразумения. Участват седемнадесет дипломанти, чиито имена тепърва ще се чуват: Александра Златева, Борис Диков, Виктор Димитров, Георги Алексиев и др.

Двойно е удоволствието от театралния фестивал за мен – първо гледам най-добрите селектирани пиеси за годината и след това, благодарение на разговорите ми с режисьори и актьори, надниквам и в творческия процес – от замисъла до реализацията на сцената. За това ми помогна и разговорът със Стайко Мурджев за

неговите две представления.

Г-н Мурджев, защо се спряхте на пиесата на Паоло Дженовезе „Перфектни непознати“, с какво Ви привлече тя?

Истината е, че бях поканен от директора на Театър „София“ Ирина Константинов, който вече беше харесал филма и адаптацията по него. Той е решил, че аз съм човекът, на когото може да се довери да направи представлението. Пиесата много ми хареса, има актуални теми в нея, особено темата за тази наболяла чувствителност...

Така е, и публиката усети това – Вие видяхте реакцията ѝ, толкова много Ви аплодира. Има ли нещо типично италианско в характеристиките, или темите се отнасят към житието на съвременния човек, където и да живее той?

Разбира се, пиесата има италиански привкус, но се постаряхме да я направим адекватна и релевантна на нашата действителност, на нашето съвремие. Мисля, че проблемите, които се поставят в пиесата, са общи за съвременния човек, независимо от каква националност е. Проблемът за тайната, за неприкосновеното лично пространство, проблемът за това дали да се разкриеш пред най-близките си, или да останеш в сянката на маската, мисля, че касае всеки.

Наистина ли мислите, че човекът е кутия на Пандора с няколко дъна? Означава ли това, че не трябва да имаме доверие дори на най-близките си хора?

Аз мисля, че ние не можем да познаваме докрай хората около себе си – дори най-близките си. Човек е необятен; както клишето гласи:

„Всеки човек е Вселена!“. Никога не можем да бъдем сигурни, че сме осветлили всяко кътче от душата на най-близкия си човек.

Да, както се казва, ние себе си не познаваме, какво остава за близките ни хора. Актьорският състав е звезден – как подбрахте актьорите и как работихте с тях?

Актьорите са подбрани главно защото са в трупата на Театър „София“. Работихме прекрасно – това са едни много големи професионалисти, с голям опит – хора с остра чувствителност и висока интелигентност. Винаги е приятно да се работи с актьори от Театър „София“.

С какво е опасна тази игра, която предлага психоложката Ева?

Не е нужно да познаваш човека до себе си докрай, до дъно, до пределиите му. Както съществува денят, така съществува и нощта. Всеки от нас крие своите демони.

Отличава ли се фестивалната публика от останалите във възприятието си?

Мисля, че да – фестивалната публика е по-взискателна. Самият факт, че посещава театрален фестивал, и то не кой да е, а „Варненско лято“ – един от големите фестивали – това поставя един етикет за качество, което трябва да бъде осъществено.

Трябва ли според Вас театралният фестивал да има състезателен характер, както е при кинофестивалите?

Мисля, че не. Изкуството не е математика, ние не можем да изчислим кой колко по-напред и кой колко по-назад е отишъл. Този формат – преглед на селектирана програма, е прекрасен.

Имате репутация на режисьор – фин психолог. Тя се потвърди и в реализацията на пиесата на Оскар Уайлд „Колко е важно да бъдеш сериозен“, която представихте в Паралелната програма на фестивала със студенти от НАТФИЗ. Какви са трудностите в работата с наскоро дипломирани актьори?

Няма да крия, че е по-специална работата с най-младите актьори. Те

са още под влияние на Академията. По един начин стават нещата с професионалните актьори с богат опит; същите неща стават три пъти по-бавно с начинаещите.

И двете постановки, които представихте тази година, са комедии. Смята се, че по-трудно е да разсмееш зрителя, отколкото да го разплачеш. С това ли Ви привлича този жанр?

Просто се стремя да разнообразя работата си. Мисля, че е време за един жанров отдих.

Темите за идентичността, любовта и лицемерието се повтарят и в двете пиеси. Случайно ли е съпадението, или Вас Ви привлича тази тематика?

Ако трябва да бъде честен, абсолютно случайно е. Не съм правил никакви съзнателни паралели. Както винаги, в добрата комедия има разминавания и сблъсък на характерите, но най-важното качество на една комедия е тя да бъде парадоксална.

Оскар Уайлд е казал, че „Изкуството е единственото сериозно нещо на този свят, а творецът е единственият човек, който никога не е сериозен“. Вие от сериозните хора ли сте?

Иска ми се да Ви кажа, че не съм сериозен, че съм фриволен и забавен човек, но продължавам да настоявам, че е важно да бъдеш сериозен.

Може ли заглавието да се перифразира и като: „Колко е важно да намериш себе си“?

Персонажите в пиесата много добре знаят кои са и по-скоро се опитват да избягат от себе си, от това, което са. Но те са намерили себе си. Едно от предимствата на онези млади хора от епохата на Оскар Уайлд е, че те от много млада възраст са знаели накъде вървят и какво искат. Струва ми се, че това не е валидно за младото поколение днес.

Трябва ли изкуството да възпитава и да извисява зрителите?

Разбира се, това е неговата задача. Ако не възпитава и не извисява, то не е изкуство, а някакво ръкоделие, някакъв занаят, който няма смисъл.

Мислите ли, че най-силните, най-въздействащите мигове са непредвидените, непланираните, онези, които са плод на импровизация и какво е мястото на импровизацията във Вашата работа?

Аз не съм от режисьорите, които разчитат на импровизация, дори предпочитам тя да не се случва. Не работя по този начин. Може би е важно качество да можеш да импровизираш в живота, но в театъра предпочитам нещата да се случват, както сме се уговорили предварително.

Наталия Бояджиева

Стайко Мурджев е роден на 9 май 1984 г. Учи в школата към Родопски драматичен театър „Николай Хайтов“ в Смолян. През 2009 г. завършва НАТФИЗ, със специалност „Режисура за драматичен театър“ в класа на проф. Пламен Марков.

Режисьор е в трупите на Драматичен театър – Пловдив, Театър „Българска армия“ и Драматичен театър „Стефан Киров“ в Сливен. През 2010 г. печели „Икар“ за дебют за режисурата на представлението „Пухеният“ от Мартин Макдона. През 2023 г. представлението „Дебело прасе“ по Нийл Лабют под режисурата на Стайко Мурджев на Младежки театър „Николай Бинев“ печели награда „Златен Кукерикон“.

Изкуството не търпи компромиси

Чистотата и любопитството на децата са най-важни за един актьор според любимата на театралната публика актриса Лилия Маравиля (в превод от испански Лилия Прекрасна). Тя гостува на Международния театрален фестивал „Варненско лято“ с пиесата на Паоло Дженовезе „Перфектни непознати“, с Театър „София“. Режисьор е Стайко Мурджев. Участват още: Мартин Димитров, Елеонора Иванова, Мила Банчева, Михаил Милчев, Неда Спасова, Пенко Господинов и Юлиян Малинов.

Прочутата актриса отдели много време за нашия разговор; за мен той беше истинско откровение.

Очарователната артистка Лилия Маравиля

Как пламна любовта Ви към актьорското изкуство?

Още от малка ме избираха да играя в детската градина, помня, че играх Кума Лиса. И оттам започна всичко. Моята начална учителка от втори клас ме накара да науча едно стихотворение. И след като го изпълних, тя ме заведе в театъра във Варна. Там имаше театрална школа – на братя Райкови, взеха ме в нея и оттогава не съм спирала. После, като пораснахме малко, отидохме в „Щурче“. Правихме детски представления, но с нас играеха и професионални актьори – например Катя Динева. Учеха ни на много неща – на балет, на фехтовка... Това е най-хубавото нещо, което можеше да ми се случи.

Нека да поговорим за представлението „Перфектни непознати“, с което се представихте на Варненския фестивал. Разкажете за своя процес на сближаване с образа на Ева.

В „Перфектни непознати“ много харесвам материала, филма, въобще харесвам Паоло Дженовезе. И когато разбрах, че директорът на театъра Ириней Константинов е взел авторските права, страшно много се зарадвах. Той

ме пита дали искам да участвам – ама разбира се! Беше ми интересно Стайко (Мурджев) къде ме вижда, в коя роля. Като разбрах, че ми дава Ева, аз не бях много сигурна, но разбрах, че за режисьора тя е много важна, защото всъщност тя задава играта – то всичко тръгва от нея. Затова той искаше да намерим характера ѝ, да бъде малко по-твърда, заядлива. Мислех си, че другите женски роли са малко по-интересни, на тях им се случват доста неща; но пък, когато започнах репетициите, я възприех като предизвикателство. Ние и в живота сме така – това е неизбежно вече, толкова много сме свързани с тези малки машинки (телефоните), че те са продължение на нас, нали? Започнах да наблюдавам всички и намерих позицията, от която тя тръгва.

От друга страна, тя е психотерапевт. Беше ми интересно, защото аз напоследък все попадам на такива роли и вече бях абсолютно наясно с тези хора. Отначало се подвеждах по това, че те наблюдават и винаги имат решения, много са стабилни... Всъщност те са хора като всички нас, и те си имат проблеми и трудно ги решават, някой друг трябва да им помогне.

Много умело предадохте това раздвоение на Ева – лекува другите, а себе си не може да излекува.

Беше ми интересно как Стайко (Мурджев) ще обърне този материал на театър. Киното има други изразни средства: едър план; докато нямат реплики, камерата може да ги следи. А на сцената сме в общ план. Това беше работата на режисьора – да намери начин да разчете текста така, че да излизат някакви акценти. Аз много съжалявам, че нямам възможност да гледам спектакъла отдолу, от залата.

Вие видяхте, че реакцията беше бурна, много ви харесахме.

Много се радвам, че публиката харесва това представление, а пък и ние си го обичаме. Опитваме се да го изживеем бурно.

Мислите ли, че изкуството трябва да възпитава публиката и да я възвисява?

О, да! Аз съм и възпитавана по този начин. Тръгнала съм от братя Райкови, завършила съм НАТФИЗ при Крикор Азарян и Тодор Колев и там винаги са ме учили на вкус към театъра, към изкуството. Ето например моите колеги, с които съм завършила в един клас – ние там сме много известни личности – Камен Донеv, Койна Русева, Стефка Янорова, Касиел – няма един, който не е известен – това са наистина едни от най-добрите актьори, с които много се гордея.

Когато се съберем, винаги за това си говорим – как просто имаме вкус към това, което правим. Това се възпитава

и ние сме длъжни по начина, по който играем, да възпитаваме този вкус и у публиката. Не само да се кълчим по сцената, да говорим някакви неща, без да ги мислим, а да сме честни в начина, по който подхождаме към работата си. Коко ни казваше: „Нямаш право да излизаш на сцената, ако нямаш какво да кажеш“.

Дълъг процес, път, който минаваш, е да знаеш какво иска да каже твойт герой, излизайки на сцената. Режисьорът трябва да е наясно и заедно да вървите по пътя с него. Тогава публиката, излизайки от салона, няма моментално да забрави какво е гледала. Аз съм попадала на такива представления, гледам – публиката се залива от смях, а на мен ми е обидно от това, което се случва на сцената. Като излизам, чувам разговори сред хората: „Ти беше на театър – хубаво ли беше? – О, да, много се смяхме! – За какво ставаше дума?“ – Не може да каже.

Това мен не ме занимава, защото ти трябва да разкажеш някаква история, в която те да се припознаят. Трябва така да направиш, че твойт герой да има биография – нещо, което да кара зрителите да казват: „Аз познавам такива хора, съседът ми е такъв“. Да могат после да си задават въпроси, на които да могат и да си отговарят – ето, това е изключително важното, а не само да е зрелище. Трябва да има двустранен обмен.

И аз затова съм много щастлива, защото винаги отговорно съм се отнасяла към това и си имам публика, която ме обича. Много ми е приятно, когато по улиците срещам интелигентни хора, които не искат да нарушат личното ми пространство, а само ми се усмихват и казват: „Много Ви харесваме, да сте жива и здрава! Да продължавате да ни радвате!“ И на мен ми е толкова мило и приятно. Аз това искам, аз не искам да съм известна. Искам хората да ме харесват в това, което правя, в ролите ми. И когато виждам, че се е получило, съм много щастлива.

Най-важното, което ни каза Коко Азарян, е, че актьорът

Имам публика, която ме обича, казва артистката

трябва да бъде като дете – толкова наивен и чист. Всичко, което ти се случва на сцената, става за първи път. Така трябва да мислиш, да имаш тази изненада на детето. Аз гледам много клипчета на деца и животни, показвам ги на дъщеря ми Паола, която също е актриса – да види детските реакции колко са чисти. Тази чистота и любопитството на децата са най-важното за нашата професия. Когато играта е чиста, няма преиграване, всичко е максимално достоверно!

Сигурно това и предавате на своите студенти?

Деликатна работа е. Сега имам възможност да им показвам какво имам предвид – само с теория не става. Единственото важно нещо е да влезеш в главата на героя си, да мислиш като него – тогава ти ставаш друг човек. Да сменим перуката, цвета на ноктите, да облечем някаква раздърпана дреха – не е това! Ако разбереш как мисли героят ти, ти можеш спокойно да изживееш един живот за два часа – тогава вече не съм Лили, а съм Ева, защото аз се занимавам само с нейния свят. Естествено, че тя ще изглежда като мене, ще се смее като мене, ще плаче и ще ходи като мене. Но когато аз вкарам мисленето на друг човек, вече аз съм Ева – тя реагира по друг начин. Това е моята героиня. В живота не бих реагирала така. И всъщност тази топла връзка – от главата до сърцето, която е много важна, е в начина на мислене.

Основното в тази професия е да чуваш какво ти говори партньорът, защото това е обща работа, комуникация. Да го слушаш, но не само да се правиш, че го чуваш. Ако ти можеш да си отговориш, тогава и публиката може да си

Маравиля е носителка на „Икар“ за водеща женска роля и на „Икар“ за поддържаща женска роля

„Ако разбереш как мисли героят ти, ти можеш спокойно да изживееш един живот за два часа“

отговори. Колко е хубаво, когато отидеш на театър, да разбереш, че някой от актьорите е бил ученик на Кого Азарян – то си личи.

Почеркът на учителя си личи, явно. И всичко, за което разказвате – в това се състои магията на театъра.

Да, ние, актьорите, сме инструментът, но режисьорът е, който иска да разкаже някаква история и нашата работа е така да извървим пътя с него, че да може той да бъде доволен. Стайко искаше по този начин Ева и аз съм я търсила в тази посока, зададена от него. И е много хубаво, когато имаш режисьор, на когото се доверяваш – тогава е интересно. Но има и режисьори, които не знаят какво правят и малко се учат на наш гръб, но ние сме готови и на тях да

помогнем, и тях да извлечем, да спасим представлението.

Тогава работата ви става двойна.

Така е, но ти знаеш, че като излизаш, се излагаш, защото публиката въобще не те жали и не мисли: „Ама той режисьорът...“. Тя гледа, за да чувства и когато нищо не стига до нея, тя казва: „Абе много лошо играят тези актьори!“ Но да не се лъжем – много е важен режисьорът, който чисто концептуално да те въвлече в историята.

Има ли място импровизацията в работата?

Понякога се случват гафове, наложително е да импровизираш нещо и трябва в този поток на мислене да успееш да се измъкнеш от ситуацията. Има такива представления, на които е заложена импровизация, има и такива, на които не е. Добрата импровизация е нещо много дълго репетирано (това е от кухнята на театъра). В интерес на истината много малко актьори имат този потенциал – да импровизират брилянтно.

Накрая – какво мислите за компромисите в изкуството?

Мисля, че изкуството не търпи компромиси. Иначе в живота – да, ние сме длъжни да правим компромиси, особено когато вече сме на една по-зряла възраст. Докато младите хора са по-безкомпромисни и така трябва да бъде – да си чупят главите малко... (смее се). Да минават през разни ситуации и да могат да порастват и да поумняват.

А иначе – компромиси в изкуството... Вижте, аз много не разбирам от тези неща, защото аз компромиси в моята работа не правя. Ако не съм убедена, че нещо ми харесва и че е наистина за мен, от залата ще ме гледа публиката, а аз съм вярна на тази публика – не толкова от суета, а заради всичко това, за което Ви говорих. Не мога да изляза на сцената така, само за пари.

Аз се опитвам да се предизвиквам и затова мен в лошо представление няма да ме гледате. Много съм щастлива, когато срещна зрители на улицата и ме питат къде да ме гледат, аз им казвам някои заглавия, а те отговарят: „Непременно ще Ви гледаме, Вие нямате лошо представление, в което да играете!“

Ето например, аз не съм направила компромис с това да взема едни пари и да участвам в един проект, защото на мен това нищо не ми носи, не искам да разочаровам публиката, не искам да разочаровам и себе си.

Наталия Бояджиева

Лилия Маравиля е родена във Варна. Завършва Френската езикова гимназия в родния си град и актьорско майсторство за драматичен театър във ВИТИЗ „Кръстю Сарафов“ (1993 г.) в класа на проф. Крикор Азарян, доцент Тодор Колев и Елена Баева. След това завършва и майсторски клас при руския режисьор Валерий Фокин. Участва в постановки на Младежкия театър, Театър „Сълза и смях“, Театър „Българска армия“, Сатиричния театър и Театър 199. От 1996 г. е актриса в трупата на Театър „София“. Участва и в дванадесет филма. Омъжена е за банковия консултант от Рим Лука Маравиля (2001 г.) Имат една дъщеря – Паола, която също е актриса.

Лилия Маравиля има редица награди: през 2011 г. получава наградата „Златна роза“ за главна женска роля, за ролята на Мила във филма „LOVE.NET“, през 2014 г. – наградата „Икар“ за водеща женска роля – за ролята на 2-жа Министършата в пиесата „Г-жа Министършата“, наградата на Столична община – „Театрал №1 на София“, наградата „Жена на годината“ на списание „Грация“ в категория „Театър“, както и „Златен век“ – почетен знак, печат на Симеон Велики. През 2016 г. ѝ присъждат награда „Икар“ за поддържаща женска роля – за играта ѝ в театралната постановка „Театър, любов моя!“, а през 2017 г. – награда за актьорско и изпълнителско майсторство „Любимец 13“.

Виктор Калев представи „Грамофонът“ пред възторжена публика в Прага

На 11 април 2025 г. актьорът Виктор Калев изнесе своя моноспектакъл „Грамофонът“ на сцената на театър „Divadlo Palace“ в Прага. Събитието предизвика голям интерес сред българската общност в Чехия – залата бе изпълнена до краен предел. Публиката го посрещна с бурни аплодисменти, а финалът бе белязан от нестихващи овации и няколко извиквания на бис.

Преди началото на спектакъла един от организаторите – Александър Леонидов – приветства публиката от сцената и изказа благодарност към Българския културен институт (БКИ) за оказаното съдействие при разпространението на информацията за събитието.

Виктор Калев поведе зрителите на емоционално пътешествие из собствения си живот

Личните истории на артиста са съпроводени от любими български песни

„Грамофонът“ – Виктор Калев в най-истинската си роля

В своето представление Виктор Калев поведе зрителите на емоционално пътешествие из собствения си живот – със спомени, музика и хумор. Личните му истории, вплетени с любими български песни, създадоха интимна и топла атмосфера. „Грамофонът“ е спектакъл изповед, в който артистът пленява със своята искреност, неподправеност и дълбока любов към изкуството. Сцената оживява чрез него – с топлата, заразителен хумор и неподправена човешка искреност.

Гостуването на Виктор Калев в Прага – радост за българската диаспора

След края на спектакъла Виктор Калев благодари на всички, пристигнали от различни краища на Чехия, а дори и от Германия. Артистът бе изпратен с бурни аплодисменти, а опашката за автографи и снимки се виеше дълго

след края на представлението.

Събитието в Прага още веднъж доказа колко дълбока и силна е нуждата от културна свързаност сред българите зад граница. Благодарение на артисти като Виктор Калев и организации като PAVÉ тази връзка не само се поддържа жива – тя вдъхновява, сплотява и подхранва чувството за принадлежност.

Зад кулисите – мисията на ПАВЕ/PAVÉ

Събитието бе организирано от PAVÉ – организация, създадена от трима ентузиастични българи в чужбина: Александър Леонидов, Никола Йотов и Здравко Николов. Тяхната мисия е ясна – да поддържат жива връзката между българската култура и диаспората в Европа чрез качествени културни събития.

„Вярваме, че всеки българин носи частица от родината в сърцето си и заслужава възможността да се докосне до българското изкуство – било то

театър, кино или стендъп“ – споделя Никола Йотов пред списание „България“.

„Нашата цел е да „павираме“ пътя за българската култура към нашите сънародници в Европа. Паве по паве, изграждаме мостове между тях и съвременното българско изкуство“, обяснява Леонидов.

Оказва се, че идеята за името идва от една непринудена, почти шеговита ситуация, споделя Здравко Николов: „Докато търсехме име, на шега предложих „ПАВЕ“, защото и тримата сме от София, а всички се шегуват с „жълтите павета“. Лео и Никола веднага се хванаха на закачката, а в края на вечерта се оказа, че и тримата вече не можем да си представим проекта с друго име. PAVÉ звучи нестандартно, загадъчно, лесно се запомня и често провокира интерес. Това води до разговори с публиката и още повече сближава хората на събитията ни“.

Раиса Андонова-Щурм

„Светът на книгата 2025“

Тридесетият международен панаир на книгата и литературен фестивал „Светът на книгата“ се проведе от 15 до 18 май в Прага и премина под мотото „30! Енергия на младостта – мъдрост на книгите“. Сред най-известните личности на фестивала бяха носителката на Нобелова награда Олга Токарчук, експрезидентът на Словакия Зузана Чапутова, носителят на Международната награда „Букър“ Георги Господинов, украинският писател Андрей Курков и др. Сред чешките писатели на фестивала се открояваха имената на Алена Морнщайнова, Катержина Тучкова, Мартин Шинковски. Панаирът на книгата се проведе в т.нар. Кршижикови павилиони в Прага – Холешовице и беше посетен от 62 000 души. Тази година почетен гост на книжното изложение беше Португалия.

Георги Господинов за паметта, която историите произвеждат

По време на книжното изложение „Светът на книгата 2025“ се проведе литературната среща с известния български писател Георги Господинов. Тя протече в откритата зала „Франц Кафка“ на 16 май. Модераторка беше директорката на Чешкия център в София Радка Рублина. В разговора се включи и Давид Бернщейн, превел на чешки книгите на Господинов „Физика на тъгата“, „Времеубежище“ и „Градинарят и смъртта“. На срещата присъстваха българският посланик Данчо Мичев, преводачката Ивана Сръбкова, превела на чешки „Естествен роман“ и „Гаустин“, много български и чешки читатели.

Георги Господинов на книжния панаир „Светът на книгата 2025“ в Прага

За „Времеубежище“ и лодката „Гаустин“

В началото на срещата Радка Рублина представи Георги Господинов и неговите чешки преводачи – Ивана Сръбкова и Давид Бернщейн.

„Аз си мисля, че „Времеубежище“ е европейски роман, литературна лаборатория, дългогодишен диалог между автора и неговото алтер его – Гаустин. Двеста страници в него са за паметта и забравата“, заяви директорката на Чешкия център. И добави, че романът показва какво означават паметта и забравата на няколко нива – на лично, обществено и политическо.

„Никога не питайте автора какво

е искал да каже с книгата си, защото така ни мъчеха в училище“, каза Георги Господинов. „Книгата беше завършена през 2019 г. Исках да напиша един дистопичен роман. И там говоря за вируса на миналото, за пандемията от миналото, която ще дойде.

По ирония на съдбата романът беше публикуван в същия ден, в който затвориха всички книжарници. Никой не можеше да си купи романа. Той се поръчваше по пощата. Т.е. дистопичният роман излезе в една дистопична действителност и всъщност веднага се превърна в реалистичен роман. Тогава помолих моите български издатели да ми изпратят списъка с градовете и селата, откъдето бяха първите поръчани бройки – малко село в Бургаска област, София, Мюнхен, Женева, Пловдив, Тополовград, Цюрих. Хората бяха заключени в къщите си, а книгата пътуваше по пощата. Надявам се това никога да не ни се случи повече – да живеем в свят, в който хората са заключени“.

Писателят сподели, че е много трудно да се преведе заглавието на книгата. „Времеубежище“ е неологизъм, но той е свързан с бомбоубежище. Няколко приятели го съветват да смени заглавието, защото тази дума вече е забравена и никой от младото поколение няма да схване играта с бомбоубежище. За съжаление, тази дума е много актуална сега.

Според традиционното в България

проучване „Дума на годината“ думата „времеубежище“ е сред трите най-знакови думи за 2023 г., каза писателят. Според него на чешки заглавието звучи много добре – „Časokryt“.

Радка Рублина разказа как двама италиански читатели са пристигнали на литературна среща с Георги Господинов на лодка с име „Гаустин“. „Защо са нарекли така лодката?“, попита тя.

„Това беше една от най-хубавите изненади“, сподели известният български писател. „Тези двама млади писатели обичат романа. Те си купили една най-обикновена лодка, сложили ѝ мотор от трактор и тя върви със скоростта на човека. Според тях това е скоростта на Гаустин. Двамата са от

Писателят заедно с директорката на Чешкия център в София Радка Рублина, с чешките си преводачи Ивана Сръбкова и Давид Бернщейн, и със Светлозар Желев

Венеция и когато минават по каналите с лодката, се движат със скоростта на пешеходците и могат да си говорят с тях. За съжаление, още не съм се возил на тази най-бавна лодка.

Тези двама писатели дойдоха специално в София за един следобед, за да ме питат нещо. След като изпихме чаша вино, те казаха: „Ние дойдохме от Венеция, защото и двамата имаме голям проблем. Като Гаустин, ние сме много потопени в миналото и това вече ни създава сериозни проблеми в семействата. Когато нашите жени ни видят да зяпаме през прозореца, ни питат: „Ей, къде сте?“

Преводачът Давид Бернщайн говори за проблемите с превода на „Времеубежище“. Според него романът е много труден за превеждане, защото е пълен с български реалии, култура, истории, които са малко познати или напълно непознати за читателите, които не са българи.

„Ние в България малко трудно се усмихваме“, каза Господинов. „Във „Физика на тъгата“ публикувах едно изследване, според което ние сме най-тъжната нация на света. И се шегувах тогава, че сме колективни шампиони по тъга. Сега вече това не е така.

„Градинарят и смъртта“ е книга за бащите, които си отиват

Господинов сподели, че представянето на книгата е било през 2024 г. в Созопол. „Знаех, че няма да мога да чета от тази книга и затова поканих един известен български актьор и един тромпетист. Аз успях да прочета само първото изречение: „Баща ми беше градинар. Сега е градина“. Актьорът започна да чете, но и на него му се затвори гърлото. Тогава тромпетистът започна да свири и всички плачехме.

Това е книга за бащите, които си отиват. За бащите ни, които умират с особено достойнство и за това как те не искат да ни тежат и са щедри към нас, докато умират“.

„Четох много бавно книгата“, каза Рубилина, „защото плаках на всяка трета страница. Вие имате стратегия с хумора“, обърна се тя към Господинов. Писателят отговори, че баща му много обичал да разказва смешни истории и тъжните моменти в книгата се редуват със смешните истории на баща му.

„Паметта, която историите произвеждат, аз наричам топла памет“, каза Господинов по време на срещата. На снимката: Георги Господинов, Давид Бернщайн и Радка Рубилина

„Гаустин казва: Разказвайте истории на децата си и на родителите си. Това създава друга памет. Паметта, която историите произвеждат, аз я наричам топла памет. Всичко останало изчезва. Нямаме следи.

Времето, в което живеем, има един особен проблем и това е, че разговорът е счупен. Разговорът между нас е счупен, между хора, между държави. И ако този разговор може да бъде залепен отново, той може да бъде залепен през историите – през това да си говорим. Не виждам много други истории за оставяне на памет“.

„Физика на тъгата“ е роман за емпатията

Според Георги Господинов ключовото изречение във „Физика на тъгата“ е „Аз сме“. Той каза, че Дарвин нарича животните братя по болка. „Всичко, което изпитва болка, тъга, е живо. Ако литературата ни учи на нещо, то това е как да влезем в главата на другите. „Физика на тъгата“ е книга за емпатията, не можеш да нараниш този човек, чиято история си чул“.

На въпроса на читателка от Ямбол как се справя с тъгата, той отговори: „Не се справям и затова пиша книги“.

Писателят разказа и една ямболска история от „Физика на тъгата“. Историята за Жулиета, която е влюбена в Ален Делон. Всеки следобед тя стои и чака Ален Делон пред градското кино,

за да избяга с него. Според Господинов това е типична история за един малък град. По думите му хората от периферията възприемат живота по различен начин. „Идеята, че животът е там, където не сме, животът е другаде, както казва Кундера, е много свързваща идея“.

Един от чешките читатели каза, че във „Времеубежище“ в един момент различните народи могат да изберат в кои години да се върнат и попита как писателят се е спрял на съответното десетилетие?

Господинов отговори, че е правил проучване. „Всяка държава прави референдум за най-щастливо събитие на XX в. Човек обикновено избира щастливо десетилетие в годините на своята младост. Питам хората от публиката „Вие кое щастливо десетилетие бихте избрали?“ Нека направим този референдум и тук“.

С гора от ръце хората гласуваха за 90-те години. „Благодаря Ви. Значи съм бил прав. Може да ме ползвате за предсказания“, каза с усмивка Георги Господинов.

А Радка Рубилина заключи: „90-те години са нашите златни години. Така е и в книгата“.

В края на срещата директорката на Чешкия център покани желаещите да получат автограф от Георги Господинов на щанда на издателство „Арго“.

Мария Захариева

Часовете по религия – непоискано добро

И вярата вече ни разделя като общество

Вярата винаги привлича

За едни тя е чисто сърце, за други – възможност да разберат по-добре себе си. През последните години е заляла обществото ни по един любопитен начин, накратко, актуално е да си вярваш. Но по един особен начин, който е много по-различен от онзи през 90-те – тогава цяло едно поколение преоткриваше християнските празници и традициите, свързани с тях. Сега вярата е подчинена на прокламираната навсякъде връзка с миналото, бавно, но сигурно се превръща и в част от патриотичното осъзнаване, дори и в платформа за политическа реализация.

За разлика от Чехия, у нас е неразбираемо да кажеш, че си атеист, невярваш, камо ли агностик.

Потвърждение на всичко това е дискусиата за въвеждане на предмет, свързан с религията, в учебната програма. Според неотдавнашно проучване на изследователски център „Тренд“ това е близо до сърцата и умовете на по-голямата част от българите – с други думи, повече от 57% го желаят. Логично, сред най-големите пропагандатори на изучаването на религия е самият патриарх Даниил, като по всяка вероятност в главите на много българи, пожелали да се учи религия, сигурно думата се слива и с православие.

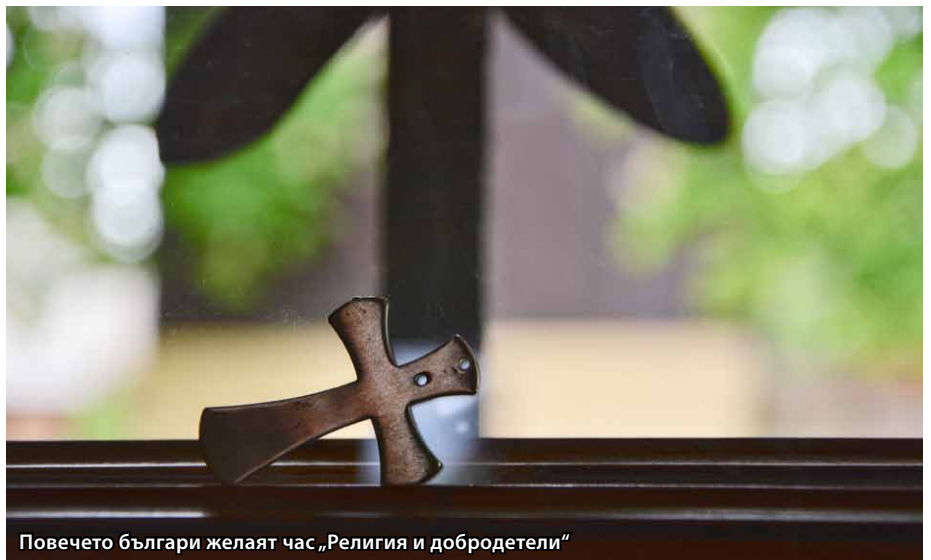
Диагнозата вероизповедание

Тук налице е първият проблем, тъй като православната църква, както я познаваме всички и от която повечето от нас кътат и някое кръщелно по чекмеджетата, се явява само брънка в огромната, тежка религиозна машина – поне от гледна точка на закона. В България в момента има регистрирани близо 250 религиозни общности – на теория, действащи. Наименованията и религиозният им спектър са повече от пъстри. Десетки са малките евангелистки църкви, които нито за миг не са оставяли последователите си – и най-вече децата им, без религиозно възпитание в рамките на

общността. По същия начин функционират и религиозни групи от рода на Общество за Кришна съзнание, с чиито изпълнявани на открито по улици и площади на практика религиозни служби бяхме попривикнали през годините. В България има регистрирани и достатъчно на брой мюсюлмански общности, а понеже споменахме Кришна, нека добавим и Буда – той също се радва на пъстра китка узаконени религиозни последователи. Как ви се струват например законно присъстващи религиозни общности Добрата църква в Сливен, Християнски център за съживление или Обединена ромска църква?

Може би е крайно, но проф. Бончо Асенов нарича това изобилие от законно регистрирани религиозни общности „диагнозата вероизповедание в България“. Сигурно си спомняте и големия скандал, който избухна покрай регистрацията, която получи – и загуби, Българската православна старостилна църква.

Самият проф. Асенов работи навремето в Държавна сигурност и отговаря точно за вероизповеданията, така че неговата гледна точка, че религиозната обстановка у нас е печална заради многото регистрации, е твърде любопитна. Особено на фона на всеизвестния член 13 от Конституцията ни – според една от алинеите там източното православие е традиционно за страната. Но всъщност нашата България е светска държава – и така въпросите започват да се трупат...

Повечето българи желаят час „Религия и добродетели“

Учители по религия

Плановете за въвеждане на религия в училищата разчитат, че преподавателите ще получават своите знания по програма на *Факултета по науки за образованието и изкуствата на Софийския университет*. Сред ползите, които се изтъкват, е например това, че по-младите поколения масово нямат познания в сферата на религиите. Което донякъде е парадокс на фона на прилива от набожност, който демонстрират институции, медии, пък и обикновени потребители на социалните мрежи.

Един учител по история – и автор на учебни материали по темата, на име *Илиана Борисова*, си прави труда да събере на едно място всички теми, свързани с религия, изучавани в различните класове. Основно от пети до десети клас в програмата могат да се открият теми като библейския разказ за *Сътворението*, богато отразен и обяснен фолклорен календар (в голямата си част, нека си го кажем – езически), зараждането на християнството и християнската църква, християнизацията на българите, както и ролята му в исторически аспект. Обикновено тези теми присъстват в часовете по *История и цивилизации*, но много от тях преливат в *Литература, Философия* и дори *Изобразително изкуство*, когато стане дума за икони. И всъщност цялото това разнообразие е чудесно – на негов фон едва ли може да се твърди, че младите хора нямат подготовка в тази деликатна, но важна за съзряването тема.

Дядо Господи, прости ме...

Като говорим за религиозно образование, всъщност Иван Вазов е направил като че ли първата простичка и гениална заедно с това крачка... Всички помним от училищния чин неговата молитва или „Дядо Господи, прости ме...“. Стихотворение, с което накратко е събрал в няколко реда духовния свят на българина и по един изключително начин го е предал на онези, които идват след него. Просто, достъпно и запомнящо се – с таланта, дарен на твореца.

Проблемът с часовете по религия обаче не е в християнството – дума да не става... Проблемът идва от това, че самата идея съдържа популизъм от същия вид, както в онази чудна

„Душата се ражда християнка“, беше казал православен мъдрец

пропаганда за връщане на казармата, военната подготовка в училищата, бригадите и какво ли още не. Часовете по религия отсега се натоварват с тежестта на патриотизма, който така е натягал в българския дневен политически и обществен ред, че нищо чудно да обърка съвсем представите ни за добро и лошо, за изконно и ценно.

Колкото до религиозното изобилие от законова гледна точка – то далеч не показва вярата на българина, но е барометър за друго... И тези наши закони имат сериозни пропуски, след като регистрацията е възможна, без да изисква никакви гаранции за големина на самата религиозна група. Много по-точни са всъщност данните от последното преброяване – преди около четири години. Според него източноправославните в страната ни са близо 5 млн. Мюсюлманите – над 600 хил. Протестантите са трети като общност – бройката им надвишава 60 хил. Следват католиците – близо 40 хил. Около милион и половина от българите не се причисляват към никое вероизповедание.

Да видим отново социологическите проучвания

От „Тренд“ задават и въпрос как да се изучава бъдещият предмет – питането е формулирано така, че на практика се очаква на училище православните да учат православие, католиците – католицизъм и т.н. Големият процент съгласни показва, че нагласи за това в обществото има – над 40% са за такова разпределение. Започва обаче

да куца логиката, че такъв предмет ще образова младите и ще им помага да стъпят на широка платформа в познанията си. Религията – поднесена така, ще се превърне във вероизповедание, часовете ще заместят посещението на храмовете, което вече е дело лично... А да им го поднасяш в учебната програма – непоискано добро.

Но нали същият този народ, в чиято Конституция пише, че източното православие има историческа роля и актуално значение, е казал и друго... И то е: „Седем пъти мери, един път режи!“. Научил го е от живота си... В който векове наред е разчитал именно на Бога, но и на себе си.

Красимир Проданов

Близо 60% от българите подкрепят изучаването на религия в училище и вярват, че това ще допринесе за изграждането на морални ценности у учениците.

Това сочи проучване на агенция „Тренд“ по поръчка на „24 часа“, проведено в периода между 10 и 16 март сред 1020 души над 18 г.

Допитването показва, че мнозинството от българите – 57%, одобрява въвеждането на предмет по религия като част от редовната учебна програма в училищата.

Малко над една четвърт – 26%, са по-скоро или категорично против.

Одобрението е по-ниско от средното сред най-младите и по-високо сред хората над 70 г., уточняват от „Тренд“.

Конкурс за млади преводачи

Посланик Данчо Мичев, доц. д-р Гина Бакърджијева, доц. д-р Елена Крейчова, Снежана Таскова, д-р Якуб Микулецки, Володя Гоцев- директор на БКИ заедно с наградените участници Милена Рангелова, Адам Чалоуд и Томаш Михалек

Институтът по етнология, централноевропейски и балканистични изследвания към Философския факултет на Карловия университет в партньорство с Българския културен институт в Прага организира ежегодния конкурс за млади преводачи и есеисти. Тази година конкурсът беше посветен на 135 години от рождението и 55 години от смъртта на Константин Константинов (3.8.1890 – 3.1.1970), забележителен български писател и преводач. През 2004 г. на негово име е учредена Национална литературна награда за принос в детското книгоиздаване.

Конкурсът е насочен към всички, които проявяват интерес към словесното изкуство (превод, творческо писане, литературна критика) и са на възраст до 35 години.

Конкурсът включваше две секции:

Превод от български на чешки език на разказа „Празникът“ на Константин Константинов;

Есе на български език на тема „Празниците в глобализирания свят“.

Състав на журито:

Доц. д-р Гинка Бакърджијева – Карлов университет, Прага; д-р Марцел Черни – Карлов университет, Прага; Славянски институт към Чешката академия на науките (ЧАН); д-р Якуб Микулецки – Славянски институт към ЧАН; доц. д-р Елена Крейчова – Масариков университет, Бърно и Снежана Таскова – преподавател по български език и литература, БСУ „Д-р Петър Берон“.

Класиране

I. Превод от български на чешки език на разказа „Празникът“ на Константин Константинов

Милена Рангелова – Карлов университет, Прага
Адам Чалоуд – Масариков университет, Бърно
Ленка Фуксова – Масариков университет, Бърно

Поощрителни награди (по азбучен ред):

Адела Бартошкова – Карлов университет, Прага
Александра Калесова – Карлов университет, Прага
Томаш Михалек – университет „Ян Евангелиста Пуркине“, Усти над Лабем; Ян Саливар – Карлов университет, Прага

II. Есе на български език на тема „Празниците в глобализирания свят“

Адам Чалоуд – Масариков университет, Бърно
Йордан Бижев – X клас, БСУ „Д-р Петър Берон“
Ленка Фуксова – Масариков университет, Бърно; Катрин Милорчева – X клас, БСУ „Д-р Петър Берон“

Наградите на класиралите се участници в конкурса за превод и есе бяха връчени в галерията на Българския културен институт на 29 май 2025 г.

Празникът

Константин Константинов

Жеравите и щъркелите се бяха върнали вече. Лястовиците поправяха старите си гнезда. Из градините цъфтяха зюмбюл и лалета. В един от дворовете запяха лазарки. Панаирът беше наближил. На Гергьовден ставаше в града голям пролетен панаир. В Диньовия хан бяха вече пристигнали всички гости за панаира: Кочо латернаджията, Артин с папагала, циркаджиите с едно джудже и един арапин и дядо Паруш с Янко и куклите. Строяха бараки, приготвяха сергии, връзваха люлки.

Една вечер дядо Паруш каза на Янко:

– Таз година, синко, се падат в един ден два празника: Гергьовден и Възкресение. Ще има по-голям панаир от лани. Трябва да се готвим здравата – и ние, и децата. – Той казваше деца на куклите.

Svátek

Konstantin Konstantinov
Přeložila Milena A. Rangelova

Jeřábi a čápi už byli zpátky. Vlaštovky si opravovaly stará hnízda. V zahradách kvetly hyacinty a tulipány. V jednom z dvorků začaly zpívat kolednice. Pouť už se blížila. Na svatého Jiří se z města stávala jedna velká jarní pouť. Do Diňova hostince už dorazili všichni hosté poutě: flašinetář Kočo, Artin s papouškem, cirkusáci s jedním trpaslíkem a jedním černochem a děda Paruš s Jankem a loutkami. Stavěli budky, připravovali stánky, přivazovali houpačky.

Jednoho večera řekl děda Paruš Jankovi: „Letos, synu, připadají na jeden den dva svátky: svatého Jiří a Vzkříšení. Bude větší pouť než loni. Musíme se pořádně připravit – my i děti.“ Děti říkal loutkám.

„A ty jako na truc, dědo, nejsou vůbec k ničemu,“ odpověděl

– Пък то за проклетия, дядо, никак не ги бива – отвърна Янко. – Я колко са дрипави!

Наистина и Кара Кольо, и Тодор, и Кера бяха съвсем изпокъсани – жал да ти стане. Как ще играят пред толкова свят!...

Старецът въздъхна, извади от торбичката празничната си риза, взе ножици, скрои дрехи на куклите и благослови:

– Да ни са живи и здрави! Те ще ни нахранят и облекат! Нека ги пременим!

Срещу Гергьовден куклите бяха стегнати и нагиздени. На малкото сандъче беше забучена клонка цъфнал глог – за здраве. Утре беше Гергьовден – по всички врати имаше зелени клончета, а дядо Паруш и Янко нямаха друга къща и затова забучиха вейката тук. Сетне старецът и момчето си легнаха. Дядо Паруш заспа. Янко тъкмо задрямваше, когато усети, че някой го дърпа за ръкава. Отвори очи: Кара Кольо, изправен до него, му кимаше с очи:

– Ела сам!

Янко скочи.

Трите кукли се бяха събрали на съвещание. Кара Кольо, ядосан, издума:

– Не съм съгласен, не съм съгласен и туйто!

– Ама какво бе, бай Кольо? – уплашено попита Тодор.

– Не съм съгласен, разбираш ли, старият да ходи със скъсана антерия, пък ние да се перим като пауни. Срамота!

– Право, право, бай Кольо – рече Тодор.

– Имате право, господин Кольо – потвърди и Кера.

– Слушай! – рече Кара Кольо на Янко. – Тая работа тъй не може. Тая нощ трябва да измислим нещо! Или иначе – ей калъчката... Туй за туй ще стане!...

Янко се уплаши.

– Казвай, Кара Кольо!

Трите кукли и момчето се отдалечиха в ъгъла и почнаха дълго да шушукат.

На заранта още отрано засвириха латерни, пищялки, люлките се люлееха със смях и викове. Около дядо Паруша и Янко се събраха хора. Работата кипна от първия час. Когато старецът дръпна лъка на гъдулката и куклите мръднаха – изведнъж всички ахнаха от изненада: и трите кукли мърдаха ръце, крака и глави като живи. Сам старецът остана като втрещен – какво бе това чудо! Само Янко се усмихваше и дърпаше новите конци, които нощес бе прокарал. А когато Кара Кольо се обади с човешки глас и Тодор му отговори също тъй, а Кера извика „олеле!“ – всички бяха тъй смаяни, че не забелязаха Янко, който бе навел глава над сандъчето и приказваше на разни гласове. Нощното упражнение беше излязло отлично. От всички страни валяха курабии и левчета. До вечерта не починаха. Такава печалба никога не бяха имали. Дядо Паруш се разплака от радост. А през нощта, когато всички заспаха, Кара Кольо бутна с лакът Тодора и Кера, смигна им и рече:

– Нали ви казах аз – пак таз глава ще измисли нещо! Додеяло ми беше вече да мълча. Най-сетне проговорих-

Милена Рангелова е студентка в магистърската програма „Музейно дело“ в Карловия университет, Прага. Завършила е бакалавърската програма „История на културата“ в Пардубицкия университет, където защитава дипломна работа на тема „България през погледа на френската публицистика (1878 – 1916)“. В рамките на програма „Еразъм+“ получава стипендия за едногодишно обучение в университета „Монтен“ в Бордо, Франция (2023). Интересът ѝ към българската история и култура се проявява в успешните ѝ участия в конференции и конкурси за студенти и докторанти.

Милена Рангелова

Janek, „koukej, jak jsou potrhané!“

Skutečně, i Kara Koljo, i Todor i Kera byli úplně potrhaní – až to bylo člověku líto. Jak jen budou hrát před tolika lidmi!...

Stařec vzdychnul, vyndal z tašky svou sváteční košili, vzal nůžky, sestříhal loutkám oblečky a poželhal jim: „Ať jsou živé a zdravé! Ony nás nakrmí a ošatí. Pojďme je ustrojít.“

V předvečer svatého Jiří byly loutky upravené a načančané. V malém truhlíku byla zapíchnutá větvička rozkvetlého hlohu – pro zdraví. Zítra bude svatého Jiří – na všech dveřích byly zelené větvičky a děda Paruš a Janek jiný dům neměli, a tak zapíchnli větévku sem. Pak si stařec a chlapec lehli. Děda Paruš usnul. Janek už klímbal, když vtom ucítil, že ho někdo tahá za rukáv. Otevřel oči: Kara Koljo, stojící vedle něj, na něj kýval očima: „Pod' sem.“

Janek vyskočil.

Tři loutky se sešly k poradě. Kara Koljo, celý naštvaný, promluvil: „Nesouhlasim, nesouhlasim a basta.“

„Ale co je, strejdo Koljo?“ zeptal se vyplašeně Todor.

„Nesouhlasim, chápeš to, starej aby chodil v roztrhaným svrchníku, zatímco my se budem naparovat jak pávi. Hanba!“

„Tak, tak, strejdo Koljo,“ řekl Todor.

„Máte pravdu, pane Koljo,“ potvrdila Kera.

„Poslouchej,“ řekl Kara Koljo Jankovi, „tohleto takhle nepůjde. Teďkon v noci musíme něco vymyslet. Páč jinak – ejhle šavle, to pak bude...“

Janek se vyděsil.

„Povídej, Kara Koljo!“

Tři loutky a chlapec se odebrali do kouta a začali si šuškat.

Druhého dne už od brzkého rána začaly hrát flašiny a písňaly, houpačky se houpaly se smíchem a křikem. Kolem dědy Paruše a Janka se sešli lidi. Rozproudilo se to hned od první hodiny. Když stařec zatáhl za smyčec gadulky a loutky se daly do pohybu – najednou všichni překvapeně zalapali po dechu: všechny tři loutky hýbaly rukama, nohama i hlavami jako živé. Sám stařec užasle zíral – co to bylo za zázrak! Jen Janek se usmíval a tahal za nové nitě, které v noci navlíkl. A když se Kara Koljo ozval lidským hlasem a Todor mu také tak odpověděl, a Kera zvolala „Ajajaj!“ – všichni byli tak omámeni, že si nevšimli Janka, který sklonil nad truhlíkem hlavu a povídal různými hlasy. Noční cvičení vyšlo výborně. Ze všech stran pršely

ме! Сега вече старецът и момчето няма да се страхуват, че ще останат голи и гладни! – и Кара Кольо поглади мустак, па изкомандва:

– А сега всички – тумба!

К. Константинов. *Приказки за тебе*.

София: Народна младеж, 1972

Източник: <https://chitanka.info/book/264-prikazki-za-tebe>

koláčky a penízky. Až do večera si neodpočinuli. Takový výtě-
žek ještě nikdy neměli. Děda Paruš se radostí rozplakal.

A v noci, když všichni usnuli, Kara Koljo štouchnul loktem Todora a Keru, mrknul na ně a povídal: „Dyť jsem vám to říkal – zas ta hlava něco vymyslí. Už jsem toho měl po krk, furt mlčet. Konečně jsme promluvili! Vodted'ka už se starej s chlapcem nebudou strachovat, že zůstanou nahý a hladový.“ Kara Koljo si pak pohladil knír i zavelel:

„A ted' všichni – alou!“

Празниците в глобализирания свят. Как Дядо Коледа открядна Морана

Преди много години, когато снегът беше истински, а не беше напръскан по витрините, хората знаеха какво се празнува и защо. Бабите разказваха кога е забранена домакинската работа. Празниците имаха смисъл – не защото ги популяризираше телевизията, а защото бяха вкоренени в живота, в земята, в ритъма на сезоните. Имаше обредни песни, жертвен хляб, огньовете и страшни маски. И имаше Морана – тази зловеща, ледена фигура, която всяка зима хората изпращаха с песен, с огън и с надежда за пролет. Морана беше страшна, защото зимата беше страшна. Но и свещена. После дойде глобализацията. И с нея – новият герой с фалшива брада, червен костюм и с изкуствена доброта. Дядо Мраз – или по-скоро Санта Клаус. Той не дойде пеша, нито с шейна и елени. Пристигна с камион на „Кока-Кола“, с коледна реклама, по-светъл от Витлеевската звезда. Вместо благословия донесе отстъпки. Вместо молитва – промоция. Вместо ритуален хляб – пластмасови играчки.

Глобализацията обеща да свърже света. И наистина го свързва – с кабел, със сателит, чрез корпорации и унифицирани обичаи. Днес Коледа е време за пазаруване. Великден се отбелязва с намаляване на цените на вносните яйца. А свети Николай? Понякога се губи между зимните гуми и поредния епизод от някакъв сериал. Преди децата се обличаха като чудовища за кукерските празници – със звънци, маски, за да гонят злите сили. Сега празнуват Хелоуин – в китайски костюми на супергерои и с пластмасови тикви от мола. Децата не знаят защо, но знаят, че ще има бонбони. Ритуалът изчезна, остана само опаковката. Празник без душа.

Черният петък е новата Коледа. Но без сняг, без песен и без смисъл. Идва

и там, където никога не е имало Ден на благодарността. Защото не става дума за благодарност, а за консумация. Купуваме неща, които не ни трябват, с пари, които нямаме, за да впечатлим хора, които не познаваме. Това не е празник. Това е загуба на идентичност. А Морана? Мълчи. Гледа в ъгъла, покрита с прах в забравения ритуал. Нейното място го зае анимационна снежинка и роботизиран елен. Днес децата не се страхуват от Морана – по-скоро ги плашат филмите. Никой вече не я изпраща с магия и огън. Но може би трябва. Може би трябва отново да я повикаме – не за да замрази света, а за да го събуди.

Традициите не са само „стари неща“. Те са нашите начини да бъдем у дома. Време е да ги върнем обратно. Не като експонати в музей, а като живи ритуали. Да печем хляб, който наистина ухае и има вкус. Да пеем песни, които не звучат като реклама на Кауфланд. Да сурвакаме момичетата с върбова пръчка за Великден, не със злота, а за пречистване и пожелание за вечна младост. Разнообразието не значи, че в Чехия трябва да си сложим зелена шапка за Деня на свети Патрик или да ядем тиквен пай на Деня на благодарността в Горна Лхота. Това не е култура, това е имитация. Нашите празници не са „по-лоши“. Те са просто различни – и точно затова имат стойност. Те знаят кои сме и къде сме. Знаят кога да танцуваме, кога да мълчим, кога да се смеем и кога да плачем.

Когато пак чуеш „Джингъл Белс“ през октомври, спомни си за Морана. За тази зима, която те караше да седнеш до печката с другите. За този страх, върху който расте уважението. За ритуалите, които не се нуждаят от реклама. Морана вече ще знае какво да направи с Дядо Мраз. А може би –

може би и ние отново ще си спомним какво е истински празник.

Адам Чалоуд

Адам Чалоуд

Адам Чалоуд е студент в Масариковия университет. Изучава български език в магистърската програма по славистика. В Бърно завършва Средното училище по информатика, пощенски услуги и финанси с профил „Логистика“. Получава бакалавърска степен по специалността „Южнославянски и балканистични изследвания“ със специализация по български език в Масариковия университет.

„Към славистиката ме привлече донякъде екзотичният характер на славянските езици в контраст с привилегированото положение на романските и германските езици в световен мащаб. Основните ми интереси са в областта на историята, на която възнамерявам да се посветя и в бъдеще както в академичната си кариера, така и като автор на научно-популярна литература. Искам да посветя своя живот на хуманитарните науки“, споделя Адам Чалоуд за списание „Българи“.

Накратко

47-ата сесия на Комитета за световно наследство на ЮНЕСКО се проведе под председателството на България в централата на международната организация в Париж от 6 до 16 юли. В събитието участваха представители на 194 държави членки.

Бистришките баби

На официалното откриване приветствия към участниците поднесоха българският министър на културата Мариан Бачев и г-жа Одре Азуле, генерален директор на ЮНЕСКО. Представено беше българското недвижимо, нематериално и културно наследство.

Бяха експонирани изложбите „По вълните на Черно море през вековете“, „Дунавски лимес“, „Древните съкровища на България“, „Подводната археология“. Представен беше и специалният брой на списание „ЛИК“ на БТА, посветен на българското председателство, издаден на български, френски и английски език.

В музикалната програма участваха Бистришките баби, вписани в списъка на световното нематериално наследство, гайдарският ансамбъл „Еподай“ от гр. Пловдив, пианистката проф. Жени Захаријева и цигуларката Дарина Малеева. Беше прожектиран филмът за България на световноизвестната професорка Бетани Хюз.

Българският език, история, фолклор и традиции стават част от програмата по българистика от учебната 2025/26 г. на Университета на Илинойс – едно от най-престижните висши училища в САЩ, съобщиха от МОН.

„По времето на Студената война има над 10 университета в Америка, където се изучава български език, като веднага след промените при нас, лека-полека, интересът спада и

се стига до момент, в който в нито един университет тук не се преподава български език. А нов лекторат по български език не е бил разкрит от края на 70-те и началото на 80-те години на м. в.“, казва пред Радио България генералният консул в Чикаго Светослав Станков. В третия по големина град на САЩ в щата Илинойс живее най-многочислената българска общност отвъд Океана – близо 100 хиляди българи, което може да спомогне за популяризирането на новата специалност в престижния местен университет.

Филиалът на Русенския университет „Ангел Кънчев“, който беше открит в молдовския град Тараклия през тази година, официално получи сградата на бившия Тараклийски университет. Споразумението беше подписано от министъра на образованието и науката Красимир Вълчев и от молдовския министър на образованието и изследванията Дан Перчун, в присъствието на българския министър-председател Росен Желязков и на молдовския премиер Дорин Речан.

„Този университет ще съчетава възможността да се учи на български език извън пределите на страната, ще дава възможност да се учат модерни специалности и ще стане атрактивно учебно заведение не само за българите, а ще бъде учебно заведение, което с престижа на

Тараклийският университет

Русенския университет ще привлича бъдещите студенти“, подчерта в словото си министър-председателят Росен Желязков.

България е официален член на Европейската конференция по молекулярна биология (ЕМВС), което

разширява възможностите за успешна реализация на българските учени. Членството в ЕМВС ще подпомогне научните връзки между водещи европейски институции в областта на молекулярната биология, ще стимулира международните партньорства, трансфера на знания и технологии, както и интегрирането в експертната мрежа на Европейската организация по молекулярна биология. (Източник: МОН)

Екипът на проф. д-р Людмил Вагалински (НАИМ-БАН) откри мраморна плоча със семейни портрети от втората половина на II век в Западния некропол на Хераклея Синтика. Находката, открита

Мраморна плоча от Западния некропол на Хераклея Синтика

край село Рупите, община Петрич, показва как са изглеждали древните хераклеейци. На нея има надпис на старогръцки, разчетен от гл. ас. д-р Николай Шаранков (СУ „Св. Кл. Охридски“): „... е направи за собствения си съпруг, за децата и за себе си приживе“.

„Този тип паметници е разпространен в района на Средна Струма и показва запазването на местната тракийска традиция; гръцката не включва портретни изображения, ако има фигури, то те са в сюжет тип „погребално угощение“, коментира проф. Вагалински. Хераклея Синтика е основана между 356 и 339 г. пр. Хр. от Филип II Македонски.

220 години от рождението на Ильо войвода (1805 – 1898)

„Де се е чуло, видяло,
в едно царство два царя.
В Стамбула султан царува,
в Малешево Ильо войвода.“

Животът на легендарния хайдутин, живял почти един век, е обвит в легенди и много прилича на приключенски роман. Името му отдавна се е превърнало в синоним на мъжество, благородство, смелост и родолюбие. Рожба на една изключително неспокойна епоха, до края на живота си той следва неотклонно своята мисия – да бъде опора на сънародниците си в тяхната борба за свобода и независимост.

Илия Марков Попгеоргиев (1805 – 1898) е известен още като Ильо войвода, Кара Илия, Дядо Ильо Малешевски или Малешевец

Младост-нерадост

Ильо Марков, известен като Ильо войвода и останал в историята като „последният български хайдутин“, се ражда на 28 май 1805 г. в планинското село Берово в семейството на животновъда Марко Попгеоргиев. Никога не е ходил на училище и до края на живота си остава неграмотен, но е бил природно интелигентен, остроумен и съобразителен.

Ильо Марков се появява на бял свят в размирни времена. В много селища кърджалии (турски разбойници) грабят и издевателстват над християнското население. Семейството на бъдещия хайдутин също изпитва „на гърба си“ турските унижения. Местният турски управител се опитва да посегне на честта на

двете му сестри и само навременно то завръщане на брат им от гората ги спасява. Тази случка като че ли до голяма степен предопределя по-нататъшната съдба на Ильо. Той разбира, че рано или късно ще го застигне турското отмъщение и е опасно да остава в бащиния си дом. След като омъжва сестрите си, Ильо избира за свое убежище Рилския манастир. В продължение на близо 20 години (1830 – 1848) той пази светата обител от разбойници – служба, напълно отговаряща на неговата натура.

Около 1838 г. Ильо войвода създава семейство. С жена си Цона живее известно време в Берово. Раждат им се три деца – Вера, Никола и Иван.

Хайдушки живот

Докато е в манастира, Ильо Марков често се среща с местни хайдути и им предоставя подслон през зимата. Разказите им за турските безчинства над българското население и за боевете им срещу турските потери разпалват желанието му да поеме по техния път.

Завръщането на Ильо Марков при семейството му се оказва краткотрайно. Поради буйния си нрав и чувството си за справедливост той често влиза в пререкания с местните турски първенци, които правят опит да го убият. Ильо си дава сметка, че не му е писано да води тих и спокоен семеен живот, и става хайдутин. Скоро той се оказва войвода на малка хайдушка чета. Високо морален човек, той въвежда строги правила, които всеки четник трябва да изпълнява.

Четата смело кръстосва Рила, Пирин, Беласица, Осоговската и Малешевската планина, всявайки ужас

сред местните турските големци и спечелвайки възхищението и уважението на българското население. Известно време четата се укрива в горите край Рилския манастир, охранява го, защото често е нападан от турците. Управата на манастира се грижи за прехраната на хайдутите и даже ги снабдява с оръжие и боеприпаси.

Ильо войвода се превръща в истинско страшилище за турските първенци. На няколко пъти, за да сплши турците, той им изпраща вест, че ще им дойде на гости. Понякога, предрешен като възглицар, ходжа или турски офицер, безстрашният хайдутин спокойно се разхожда из турските конаци. За него се носи легендата: „Него го куршум не лови, него го сабя не сече“. Заради мургавия цвят на кожата му турците го наричат „Кара Илия“ (Черния Илия). Описван е като снажен, едър и широкоплещ мъж, с необикновена сила и смелост. „И действително като юнак той беше интересен външно, по своето атлетическо телосложение и вид на необикновено едър човек и гърдест [...] При това не малко беше интересен и забележителен неговият хайдушки поглед, който бе в състояние да хипнотизира и зверовете; с една дума, той доволно сполучливо представляваше на Херкулес в македонско облекло и оръжие“, пише в спомените си българският революционер Петър Берковски.

Макар че по време на Кримската война (1853 – 1856) хайдушката чета на Ильо войвода нараства и достига до 70 души, много скоро част от четниците я напускат заради появили се конфликти между тях. От това се възползват турците, които предлагат

на Ильо войвода да се върне към мирен живот в Кюстендил, а в замяна му обещава, че няма да го закачат. Той се съгласява, но скоро разбира, че турците търсят сгоден случай да го убият. Ильо отново е принуден да търси спасение в непристъпните планини.

В безсилието си да се справят с Ильо войвода и неговата чета турските власти започват преследвания срещу местното българско население. Семейството на легендарния хайдутин е изселено от Берово и насилствено въдворено в Кюстендил, а по-късно в Скопие. Дванадесет негови бивши четници са заловени и обесени.

В емиграция

Поради засилващия се турски натиск, през 1860 г. Ильо войвода решава да потърси убежище в съседна Сърбия. Тук той се включва в организираната от Георги Раковски първа българска легия в Белград (1862). Освен с Г. Раковски, в сръбската столица Ильо войвода се запознава със Стефан Караджа, Иван Кулин, Васил Левски и с много други българи революционери. По време на престоя си в Сърбия Ильо войвода се заема и с военното обучение на по-младите и неопитни българи. Един от тях е Петър Берковски, по това време ученик в Белградската гимназия. В своите спомени той не крие възхищението си от неговата „героична осанка“, юначество, откровеност и добродушие: „Той обичаше да проповядва на българите в Сърбия патриотизъм и ненавист спрямо турците, а в празничните дни и ваканциите – учеше българите-ученици да стрелят, за която цел им купуваше пушки и ги водеше често на лов. Като Белградски ученик бях и аз един от тия негови импровизирани „чираци“ по ловът,

Къщата музей „Ильо войвода“ в Кюстендил е построена през 70-те г. на XIX век

при което получавах от него по някогаш похвалата: „аферим бре шопче!“

Благодарение на проявената храброст и военни качества по време на защитата на Белградската крепост от турските атаки през 1862 г. Ильо войвода си спечелва голяма известност и уважение в цяла Сърбия. Сръбският княз Михаил Обренович го награждава с орден и му дава почетната титла „капитан“. Отпусната му е месечна пенсия като на капитан в оставка от сръбската армия. Често е канен да присъства на военни паради, участва в състезания по военна стрелба и почти винаги е сред победителите. През 60-те години от Ильо започва да се интересува и руската дипломация, която събира информация за него чрез Найден Геров, по това време руски консул в Пловдив.

След разпускането на Първата българска легия Ильо войвода е принуден да напусне Белград и в продължение на две години учи във военната школа в Крагуевац. След кратък престой в Букурещ, където се запознава с Любен Каравелов, Ильо войвода се връща в Сърбия и заедно с Панайот Хитов и Филип Тотю събират над 300 доброволци. През лятото на 1876 г. те взимат участие в сръбско-турската война. По време на боевете Ильо войвода е тежко ранен и в резултат на това остава завинаги сакат с дясната си ръка. В болницата в Ниш той се запознава с една сръбска медицинска сестра, София Ристич, и не след дълго двамата се женят (първата му жена отдавна е починала).

Руско-турската война

Макар и в напреднала възраст (72-годишен) и с все още незаздравели рани, Ильо войвода не може да остане равнодушен при обявяването на Руско-турската война през пролетта на 1877 г. Той сформира голяма чета от доброволци, една от многото, които са създадени по искане на Щаба на Дунавската руска армия. Тези чети имат главно помощни функции – служат за разузнавачи и преводачи, охраняват планинските проходи, помагат в пренасянето на руските оръдия. Ильо войвода и четата му участват в освобождението на София и Кюстендилския край. Той се намира в Сан Стефано при подписването на мирния договор. „Просла-

Паметникът на Ильо войвода в Кюстендил е издигнат през 1979 г.

веният стар български войвода Ильо Марков стоеше на колене, плачеше като дете и протягаше сега ръцете си към войниците, които с цената на своя живот извоюваха свободата на неговата многострадална мила родина – майка България“, разказва един от очевидците, руският публицист Василий Немирович-Данченко.

След Освобождението

За участието си в Руско-турската освободителна война Ильо войвода е награден от руското главнокомандване с орден за храброст. От Освобождението до края на живота си той живее с втората си съпруга в Кюстендил. Народното събрание му отпуска месечна пенсия от 200 лв.

Безстрашният войвода не може да се примири с решенията на Берлинския конгрес от лятото на 1878 г., които оставят неговия роден край, Македония, под властта на султана. Той се включва в Кресненско-Разложкото въстание, но то завършва с неуспех. Макар и на преклонна възраст, бившият войвода се включва като доброволец в Сръбско-българската война през 1885 г., в която българите смайват света със своята храброст и успяват да защитят Съединението.

Ильо войвода завършва земния си път в Кюстендил през 1898 г., ненавършил 93 години.

д-р Красимира Мархалева

Божана Апостолова

(9.5.1945 – 2.6.2025)

Моята велика приятелка Божана

Известната издателка и поетеса гостува два пъти в Прага по покана на сдружение „Възраждане“

Божана Апостолова. Жанет, Жанчето – моята най-велика, стихийна приятелка. Няма я... Пое пътя към звездите и вечността...

Кончината ѝ ме потресе. Бях чул, че не е особено във форма и се канех с жена ми Татяна да я навестим, да си побъбрим – все отлагах. Хайде, след рождения ѝ ден, първо да я поздравя по телефона – правя го от десетилетия, няма как да го забравя – 9 май, и то 1945 г., истинският Ден на победата. Звъннах. Не вдигна. Опитах втори път – същият резултат. Не се учудих – и друг път го е правила, когато не е в настроение. „Сама ще ми се обади“, помислих си. Не го стори. А аз си казах, че е време да ѝ отидем на гости. Остана ми горчивината, че не го направих по-рано.

Тъжната вест ме връхлетя от Фейсбук, от сина ѝ, от Манол. Излишно е да споделям как съм я възприел и как съм се чувствал – и то само броени дни след кончината на моя някогашен студент и искрен приятел – писателя Валентин Георгиев. Обеднях с още един прекрасен приятел – написах във Фейсбук с огромна болка за втори път. Медиите и социалните мрежи се надпреварваха да пишат и говорят за нея – заслужено напомнях нейните качества: поет, писател, издател, будител, меценат, радетел за българската

култура, за добрините, които е сторила за писателите, за Пловдив и за България. За Божана Апостолова ще продължават да пишат знайни и незнайни хора, които са имали удоволствието да общуват с нея. А другите – които са имали неудоволствието – дано замълчат. Защото жълтата преса обича хищнически сензации. А Жанчето беше нестандартна, провокираща, дори скандална личност. Вулкан! Вулкан от добрини, чиято лава – като истината – трябва да изчакаш да изстине, за да я разбереш. А те са много – от подадена ръка в труден момент, от дадения шанс за изява – до поемане на цялостната издръжка на студент, приятелски син, в далечната Америка. Искам да изпреваря злословието, което у нас по правило съпровожда като сянка всяка ярка личност. Искам да разкажа за мъжкото момиче Жанет, с най-забавните жалони от нашето приятелство. Приятелство между мъж и жена, които вървят за ръка по една пътека, katerят се по едни и същи чукари, гледат в една посока, имат една и съща цел – да стигнат върха и да оставят добра диря след себе си.

Малко знам за момичета и жените, които са били близки приятелки на Жана – сецам се само за София Несторова, Соня. Свързваше ги поезията. Всяка ценеше другата. Радваше ме

как взаимно се насърчаваха. Жана цитираше стихове на Соня – нещо, което аз не можех да направя нито за Соня, нито за Жана. А така ми се искаше – опитвах, но уви, паметта не ми служеше.

Мъжете приятели на Жана познавах по-добре. На първо място – съпругът ѝ Костадин Чонов, когото близките наричаха Чонски. Журналист, публицист, ерудит, морално извисен, с тънко чувство за хумор. Познавам много двойки, в които партньорите се обичат и разбират, но такова духовно приятелство не съм виждал. Чонски беше за Жана всичко – неин пръв читател, съветник и критик. Нямах тайни от него – вярвам, че и в бизнеса също ѝ е помагал. Поне със съвети. След него – Петър Анастасов и Йордан Велчев. И двамата поети от висок полет, истински, верни, безкористни приятели. Без да съм поет, с времето успях да си извоювам скромно местенце до тях и аз.

Историите около детството на Жана – хроничният ѝ глад, остроумието, изобретателността, с която се е докопвала до филиите на децата от махалата, като измисляла да играят на ресторант – всичко това е разказано в чудесната ѝ биографична книга „Делнична библия“. Ако не сте я чели – направете го. Ще се насладите на сладкостите и забавни истории.

Забавните истории в дългогодишното ни най-искрено приятелство! Тях искам да споделя с вас – за да се посмеем и да прогоним скръбта от загубата на приятел. Истории, в които главни герои сме Божана, моя милост и хуморът! Защото за творчеството ѝ, за заслугите ѝ за духовния облик на Пловдив и приноса ѝ към българската култура тепърва ще пишат литературни критици и знаменитости. Усетих я още при първата ни среща – нестандартна, шумно предизвикателна. С годините долових същинския ѝ облик — поведение параван, щит, зад който с груб хумор и остроумни цинизми тя прикриваше крехката си поетична душа.

Годината беше седемдесет и четвърта – тъкмо се бяхме установили след моята начална кариера на преподавател в Бургас, в Пловдив. Беше ми трудно, търсех си място под слънцето в града, в който премина юношеството ми и срещнах първата и, за добро ли, за зло ли, единствена любов. (Лирично отклонение – прости ме, Жанче, ако четеш отгоре. Знаем, че ме нахокваше за дългите и хаотични изречения в писанията ми, но искам да успокоя Татяна, която ще прочете този текст. Та, сега мога категорично да заявя, че всичко е било за добро. На тази възраст с Татяна сме си солидна опора и все още сме „за пред хора“!)

Та както си се мотаех един ден по Главната на Пловдив, срещнах приятелка на Татяна от махалата и моя от студентските години — в компания на две-три млади жени. Спираме се, говорим си с Ваня Минчева (и тя поетеса!) и зад гърба ѝ чувам дрезгав женски глас: „Ваня, няма ли да ме запознаеш с този хубавеляк?!“. Как да не я запомня – младата дама, произнесла тези думи, не се открояваше визуално ни с ръст, ни с обем и мерки, редова симпатична мома пловдивчанка, но смехът ѝ заразителен, с хитринки в очите! Оттам нататък срещите ни станаха чести – на разни културни мероприятия, които тогава имаше изобилие в Пловдив. Например на оценките за продукцията на издателство „Хр. Г. Данов“ за годината. На една такава стана дума и за първата ѝ стихосбирка „Нестинарска орис“, която тогава ми беше подарила с автограф. Злонамерници я обвиняваха, че е плагиатствала от румънска поетеса – не

помня името ѝ, но имаше защитници и чудото отмина за три дни. Аз обаче попаднах на смешна интерпретация на заглавието на стихосбирката. Бях в Бърно и в някаква публикация за побратимения град Пловдив и културата му я споменаваха като „Нестинарски ориз“... Неграмотен преводач, има и такива... Като се върнах, ѝ разказах и много се смяхме.

Активното ни общуване започна през 1979 г., когато поех ролята заместник-председател на районен комитет за култура (имаше и такива постове!). Божана беше директор на Дома на работниците от леката промишленост в същия район – канцелариите ни бяха близо и тя често се отбиваше на кафе и сладки приказки. Един ден нахлу в офиса ми и извика: „Дай ми един лев, ама няма да ти го върна! Събирам пари за кола – ти си хиляда триста и нещо!“ Дадох ѝ лев и много се смяхме. Не мина време и съответните органи клъцнаха инициативата ѝ. Все пак, така или иначе Жана си купи кола и аз често бях един от първите ѝ спътници за кураж, докато се учеше да шофира. Аз пък откраднах идеята ѝ за левчето и си купих нова пишеща машина. Наложих се – бях дал старата на приятел да я ремонтира, но докато да ми я върне, я откраднах.

В съседния вход на блока, където живееше Божана, Чонски и малкият Манол, имаха апартамент общи приятели – тогавашният директор на историческия музей Здравко Каров със семейството си. Често си ходехме на гости едни на други – редувахме се, както бе прието тогава. Всички бяхме новодомци и „стягахме“ жи-

лицата си. Знаех, че след мострението панаир продават мокетите от павилионите, и ми хрумна да се възползваме. Сред моите студенти беше синът на директора и чрез него в трите апартамента се разстла по стаите чисто нов мокет в есенни багри – на добра цена. Жана ми върна жеста – покани ме да напиша сценарий за някакъв празник на предприятие под крилото на Дома, който оглавяваше. Инжекцията към социалния бюджет беше радостна, много поети и писатели от Пловдив се радваха на този неин щедър жест. С поста и характера си Божана вече бе създавала контакти във всички обществени сфери и проправяше път към там, дето дума „няма“ няма. В най-трудните години за снабдяване с храна преди Нова година хващах автобус от източната към западната част на града, отивах при Чонски и Жана и се връщах с голяма чанта, пълна с недостижими за простосмъртните вкусотиини – луканка, масло, яйца, кори за баница, портокали, банани!

И точно по тези, пловдивските ширини се случи може би най-голямата смешка в приятелството ни, когато аз – единствен! – видях Жана шокирана и онемяла! Малко е неприлична случката, но ще опитам да я предам „със смокинов лист“. Беше лято, Татяна и децата бяха в Поморие, а аз – чиновник без ваканция – си бях в Пловдив. Съпругата Таня и децата на Здравко също бяха някъде на по-хладно и на него един петък му хрумна след работата да купим риба, да отидем у тях, аз да я приготвя и да похапнем и пийнем. Така и направихме. Когато приключих с деянията си в приятелската кухня и спретнахме масата, ми хрумна, че можем да повикаме Чонски и Жана. „Иди ги покани, че рибата е много. А аз в това време ще взема душ – целият съм се умирисал на печена скумрия.“ Влязох в банята. По едно време чувам как вратата се отваря с гръм и трясък и дрезгав, висок глас извика: „Сега ще отворя и ще видя...“. Беше Жана, Чонски бил дежурен в редакцията. Моята скандална приятелка вероятно очакваше, че аз ще хукна да се заключвам. Но се излъга. И то много – защото не очакваше, че ще направя това, което я шокира и накара да онемее. Спрях душа, отворих широко вратата на банята и – както ме е майка родила – вдигнах лявата си ръка като фигура

Бойка Асioва, Васил Самоковлиев и Божана Апостолова в Прага, май 2018 г.

Бойка Асиова, Васил Самоковлиев, Мария Захариева, Красимир Проданов, Давид Бернщейн, Божана Апостолова, Ивана Сръбкова, Мариана Новотна, Таня Янкова, Ленка Коларжова, Якуб Микулецки, Марцел Черни. Прага, 2018 г.

от „Мосфилм“, другата плъзнах надолу и подвикнах: „Нещо да кажеш?“. Никой не може да се похвали, че е видял Жана с вкаменено лице, увиснала челюст и изцъклени очи! Самата тя после разказваше тази случка при всяка възможност, добавяйки колоритни и хиперболизирани изрази. Аз не останах назад и за нейната петдесетгодишна и подготвих подарък – с основна помощ от Татяна. Тя ме нарисова гол и засмян, с букет в ръка, прикриващ общото начало на долните крайници, намери позната керамичка, която изрисува чиния с изображението на Татяна. Когато ѝ връчихме подаръка, Жана, вярна на себе си, размаха чинията и изкрещя: „Вижте какъв подарък ми направил тоя простак!“, сочейки моята ухилена физиономия.

Това беше през 1995 г., в началото на хаоса. Жана – умна, контактна, предприемчива, находчива и напориста, вече бе подхванала бизнес. Най-напред със ситопечат, после премина към книгоиздаване и печатница и скорострелно се превърна в богата и уважавана госпожа. Подробности ще намерите в „Делнична библия“. От тази ѝ промяна се възползвахме много ние със Соня, София Несторова. Жана почти всяка седмица ни канеше в новооткрит засукан ресторант: „Елате да ви поглезия!“, казваше.

Под нейното крило намери утеха и Соня, която доста се беше измъчила след уволнението ѝ от „Старинен Пловдив“. Отношенията между Соня и Жана изискват сложни и дълги обяснения – ще ги спестя. Светла им памет и на двете великолепни пое-

теси. Отношенията им бяха съвременен вариант на взаимоотношенията между Багряна и Дора Габе – но без общи любовници. Тук едната беше чорбаджийката, а другата – финансово подчинена на волята ѝ. На втората не ѝ беше много лесно, ама нейсе, добрините на първата бяха толкова много, че чепатостта на характера ѝ можеше да се преглътне. . .

През есента на 1996 г. заминахме с Татяна за Прага. При всяко завръщане в Пловдив – обикновено късна есен – задължително отивах до офиса на „Жанет 45“, за да се видя с двете си приятелки. Верен на византийския си нрав, не пропусках да си „изпрося“ от забогатялата си приятелка някоя и друга книга. Какво ти „някоя и друга“! Тръгнах си с две пълни торби, а ако имаше пълен кашон, Жана нареждаше на шофьора да ме откара у дома. Исках само български автори. Благодарение на тези си посещения аз открих за себе си Георги Господинов, Милен Русков, Здравка Евтимова, Бойка Асиова, а в библиотеката ми се мъдрят такива съкровища като дванайсетте тома на Вера Мутафчиева, четирите тома „Български хроники“ на Стефан Цанев и почти всички книги на спомнатите по-горе писатели, издадени от „Жанет 45“.

Преди обаче да си тръгна натоварен с книги, аз се наслаждавах на нашата необичайна близост с Божана. Първо – дълга, искрена прегръдка за обмяна на позитивна енергия, както казваше тя, после кафе, и накрая – интимно поетично четене с райбер. Забраняваше на секретарката си да ни безпокоят.

Моята велика приятелка ми четеше най-новите си стихове, а аз – искрено въодушевен – я слушах с овлажнели очи. Малцина могат да се похвалят с подобно общуване между мъж и жена – за мен това беше най-необичайното ми емоционално преживяване, което ме правеше истински щастлив. Жалко, че паметта ми не ми позволи да запазя в мозъчната си кора тези излети в думи чувства. Сълзите ми напиреха – вероятно от старческа сантименталност, защото бяха посветени на мама, на татко, на съществения човек до теб, на сина. . . Искаше ми се да цитирам нещичко от тях, имам като ценен подарък събраните ѝ съчинения с посвещения, но те са в Пловдив, а аз изливам сега душата си от лятното си жилище в Поморие. Търсете ги – има няколко издания. Могат да се намерят и в книжарниците, и в библиотеките. Който обича поетичното слово, ще открие за себе си един искрен, необичаен в изказа си поет, който те стиска с шепа за сърцето. Защото Жана умееше да обича. Безусловно. Като гейзер, който избухва с топлина, а не с разруха.

Вярвам, че такива хора не умират. Те просто преминават в друго измерение, оставяйки дияра от думи, добрини и смях. Божана не беше просто личност – тя беше явление. Можеш да я харесваш или не, но не можеш да я пренебрегнеш. В нея имаше магнетизъм, имаше дух, имаше характер. И една велика способност – да събира хората около себе си, да ги вдъхновява, да ги подтиква да творят, да мислят, да се осмелят.

Не знам дали оттам, откъдето ме наблюдава, ще се усмихне, четейки тези редове. Знаем само, че ми липсва. Болезнено, трайно, дълбоко. Липсва ми присъствието ѝ, смехът ѝ, гласът ѝ, думите ѝ – понякога хапливи, понякога груби, но винаги истински. Липсва ми онази нейна способност да влезе с гръм и трясък където и да е и да изпълни пространството със себе си. Със своята енергия, със своята истина. Приятелството с нея беше като отлежало, омайно вино – веднъж вкусиш ли го, не можеш да го забравиш.

Божана Апостолова. Жанет. Жанчето. Моята най-велика приятелка. . .

Светла ѝ памет. . .

Васил Самоковлиев

За майката на книгите и културната деятелка Божана Апостолова с любов

Божана Апостолова

С голямата поетеса, писател, културен деятел и издател Божана Апостолова ме свързваше дългогодишен контакт по професионална линия. Не мисля, че мога да бъда определена като нейна близка приятелка, защото не се чувахме често, но със сигурност бях от поетесите и хората на културата, на които тя симпатизираше и които подкрепяше по своя си начин. Винаги съм чувствала, че имахме и особена духовна близост.

С Божана се запознах за първи път в Берлин през 2009 г. на литературно събитие и изложба, организирано от редактора на едно електронно литературно издание – Public Republic – г-жа Наталия Николаева. В момента изданието не е вече толкова активно, въпреки че за времето си помогна на много млади автори да намерят в него първа трибуна на изява. Тогава си спомням, че няколко души коментирахме изложбата и когато аз казах своя коментар, Божана се обърна рязко и ме погледна по нейния си изпитателен начин. Хората, които я познават, знаят за кой тип поглед говоря. След което се запозна с мен и ми даде визитката си. Каза ми да ѝ се

обадя, като имам път към България.

Като си дойдох лятото в България, веднага ѝ се обадох и тя ме покани да ѝ гостувам у дома ѝ в Пловдив. Оттогава заобичах много този град и периодично се завръщам към него във връзка с различни културни събития. Божана ме чакаше на гарата с личния си шофьор и автомобил. По време на визитата ми говорихме много за литературата.

По-късно същата година излезе моя рецензия за романа на Божана Апостолова „Кръстопът без пътища“ в най-голямото чешко литературно издание www.iliteratura.cz, а чешкият поет и преводач Одржей Заяц, който тогава беше също като мен съвсем в началото на преводаческата си кариера, преведе няколко стихотворения на Божана на чешки език и направи с нея разговор, който също се публикува в споменатото литературно издание. Божана много хареса Одржей и по негова препоръка аз преведох стихосбирката „Една дълга нощ в Бискупов“ (изд. Жанет-45, 2011) на чешката поетеса и доктор по чешка литература Тереза Рийдълбахова. Стихосбирката излезе в издателството на Божана Апостолова, но също символично името „Жанет-45“. Книгата имаше няколко литературни премиери в София и Пловдив.

През 2009 г. и 2018 г. известната пловдивска поетеса и издателка гостува в Прага по покана на Мария Захариева и на сдружение „Възраждане“, за да се срещне с множеството си почитатели и литературни приятели.

Винаги съм харесвала Божана Апостолова като писател и поетеса, обичах творчеството ѝ. Книгите ѝ ще пазя като нещо свято, още повече, че тя изписа автографи за мен с един много познат за мен почерк – този на майка ми! Казват, че почеркът по някакъв начин показва характера на човека – този на Божана изключително много прилича на почерка на мама, затова вярвам, че тя беше за мен нещо като духовна майка и закрилница.

Божана водеше битка със злото и липсата на духовни идеали, с които

се характеризира поведението на част от хората в България. Тя говореше за това често по медиите, вкл. и в интервю за сп. „Българи“ от бр. 1 от 2010 г., направено от Мария Захариева. В този разговор тя твърди, че повечето писатели „предпочитат издателя Божана Апостолова, тъй като издателят може да им даде възможност да реализират себе си, докато поетът и писателят им е просто съперник в една или друга сфера“. Държа да отбележа, че Божана ме е канила да предам поетичен ръкопис за издаване при нея, понякога ме хвалеше, но друг път изтъкваше и грешки при писането ми, но аз реших да издавам стихосбирките си другаде, не исках тя да страда от факта, че я използвам само като издател, като останалите.

Несъмнено мисията на Божана беше да подкрепя талантливите млади хора.

Мъчно ми е, че през последните години, след раждането на сина ми, няхах достатъчно време да комуникирам с Божана, въпреки че бях в България. Изведнъж разбрах, че е починала на 2 юни и ми стана много мъчно. Помолих се още същия ден душата ѝ да дойде да се сбогува с мен, преди да отлети нагоре. И тя дойде – сънувах Божана, която влезе в стаята ми и двете хванахме ръцете си. Бяха топли и майчински. Трудно е, когато близки до душата ти хора си тръгват изведнъж и в забързано време след тяхната кончина ти откриваш само едно „старо, неопитомено, оглозгано до кости Нищо“ (стихотворението „Хиподрум“ от стихосбирката „Вселюбов“ на Б. Апостолова).

Божана, благодаря ти, че ме допусна до себе си, не ни бяха чести и достатъчни срещите, душата ми е още жадна за познанието ти, но обещавам да пазя твоите завети и да не ги предам. Ще служа на духовността и книгата до края на живота си. Знаем, че отново ще се срещнем... и не само в съня ми.

д-р Димана Иванова

Ученици, учители и родители от БНУ „Възраждане“ пред паметника на св. св. Кирил и Методий и паметната плоча в археологическия ареал в Микулчице, 14 юни 2025 г.

Снимки: архив на БНУ „Възраждане“

брой 2/2025

България

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, д-р Красимира Мархолева, Даниела Горчева, д-р Димана Иванова, Златна Костова, Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Георги Георгиев, Раиса Андонова-Щурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 23, брой 2/2025

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въведени в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 2/2025

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XXIII

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 2/2025

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 240 Kč. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:

Vazraždane

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Тел.: +420 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Facebook: Bulgari Vazraždane

Снимки на стр.35: Мария Захариева

Снимки на стр.36: архив на „Пирин“, krov.cz

България 2 | 2025

Поднасяне на венци пред мемориала на загиналите за свободата на Прага българи

На 7 май 2025 г. във военния арел на Олшанските гробища в Прага беше почетена паметта на загиналите по време на Пражкото въстание през май 1945 г.

Под звуците на химните на Чехия и България пред мемориала на падналите за свободата на Прага българи бяха поднесени венци от името на президента на Чешката република Петър Павел, от чешкото правителство, от Камарата на депутатите, от Министерството на външните работи, от Пражката община. От името на Сената венец поднесе проф. д-р Ян Пирк.

От българска страна участие в церемонията взеха българският посланик Н.Пр. Данчо Мичев, Андрей Влахов – пълномощен министър, Володя Гоцев – директор на Българския културен институт. Посланик Мичев поднесе венец от името на Посолството на Република България. Венци бяха положени от Министерството на отбраната на Чехия и от Генералния щаб на армията, от военното аташе на Словакия, от Чехословашката общност на легионерите и от Асоциацията на българските сдружения.

Ансамбъл „Пирин“ в Кърнов

Танцов състав „Пирин“ участва в традиционните Гръцки дни в Кърнов на 21 юни 2025 г. Във фолклорната програма се изяха и танцовите състави „Антигони“ от Кърнов, „Прометей“ от Бърно, „Хлубина“ и „Терпсихори“ от Острава, фолклорният ансамбъл „Вах“ от Пухов.

